

Учність, гитайте, і рижоту наургайтесь, і свого не цурайтесь. / Ш. Шевченко /

ДЖЕРЕЛО

№ 29-32 (725-728)

СЕРПЕНЬ
2014 РОКУ

ДНІПРОПЕТРОВСЬКА ОБЛАСНА ПЕДАГОГІЧНА ГАЗЕТА

ВИДАЄТЬСЯ
3 ГРУДНЯ
1993 РОКУ

Методичні рекомендації Дніпропетровського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти для роботи над науково-методичним проектом

«КРЕАТИВНА ОСВІТА ДЛЯ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНОЇ ОСОБИСТОСТІ» (V етап)

У ЦЬОМУ ВИПУСКУ

Стор. 2-3. *День знань і Перший урок «Україна – єдина країна».*

Людмила ШАБАЄВА, завідувач навчально-методичного відділу виховних технологій та науково-дослідної лабораторії управління системою профільної освіти; Тетяна РИГА, методист відділу виховних технологій

4. *Дидактичний потенціал втілення новітніх тенденцій у викладанні історичного та суспільствознавчого компонентів.*

Людмила БАЗИЛЕВСЬКА, завідувач навчально-методичної лабораторії суспільних дисциплін

5-6. *Духовно-моральні цінності в системі ідентифікаційного вибору сучасної молоді.*

Олена РОГОВА, доцент кафедри філософії освіти, кандидат філософських наук

6. *Педагогічний досвід: можливості використання на уроках української мови і літератури.*

Лідія ПІСКОРСЬКА, завідувач навчально-методичної лабораторії української мови і літератури кафедри гуманітарної освіти

7. *Вивчаємо іноземні мови!*

Марина АЛУЄВА, завідувач навчально-методичної лабораторії іноземних мов кафедри гуманітарної освіти

8. *Російська мова, література, світова література.*

Марина ЧУБАРОВА, завідувач навчально-методичної лабораторії російської мови і світової літератури кафедри гуманітарної освіти

9. *Методологічні засади загальної художньо-мистецької освіти: інтегративні стратегії пошуку.*

Вікторія ПІЩАНСЬКА, доцент кафедри філософії освіти, кандидат культурології

10. *Розвиток креативності учня. Актуальність викладання шкільного креслення*

Тамара БЕЗПАЛОВА, методист навчально-методичного відділу виховних

технологій та науково-дослідної лабораторії управління системою профільної освіти

11. *Викладання предметів «Музичне мистецтво» та «Мистецтво».*

Галина ЗІГМОНТ, методист навчально-методичного відділу виховних технологій кафедри управління загальноосвітніми навчальними закладами

12-13. *Шкільна бібліотека: початок майбутнього.*

Тетяна РИГА, методист навчально-методичного відділу виховних технологій та науково-дослідної лабораторії управління системою профільної освіти

13. *ІКТ в роботі бібліотеки.*

Єва ГОНІК, директор обласного наукового бібліотечно-інформаційного центру

14-15. *Виховна робота в області.*

Людмила ШАБАЄВА, завідувач навчально-методичного відділу виховних технологій; Олена ЯШИНА, методист

15. *Зміст навчально-виховного процесу визначає якість роботи ПТНЗ.*

Віктор ВАСИЛИНЕНКО, директор навчально-методичного центру професійно-технічної освіти у Дніпропетровській області, заслужений працівник освіти України

15. *Профтехосвіта відкриває простір для втілення творчих ідей.*

Тетяна БЕЗЦЕННА, методист НМЦ ПТО у Дніпропетровській області

16. *Навчально-виховний потенціал українознавства, народознавства і краєзнавства в сучасній системі освіти.*

Жанна КРИЖАНОВСЬКА, завідувач лабораторії українознавства і народознавства кафедри філософії освіти

16. *Календар «Моє Придніпров'я» (серпень 2014 р.).*

Підготувала Ярина ГОЛУБ, завідувачка краєзнавчого відділу обласної універсальної наукової бібліотеки

У ПОПЕРЕДНІХ ВИПУСКАХ

№ 21-24 (червень)

№ 25-28 (липень)

Стор. 2. *V етап роботи над обласним науково-методичним проектом «Креативна освіта для розвитку інноваційної особистості».*

Світлана КРАМАРЕНКО, завідувач кафедри педагогіки та психології, кандидат педагогічних наук, доцент

3-4. *Апология мирного життя.*

Володимир ДОЛГОПОЛІЙ, перший проректор ДОППО, заслужений учитель України

4-5. *Результати II (формульованого) етапу дослідно-експериментальної роботи за темою «Формування механізмів трансформації регіональної системи освіти на засадах принципів випереджаючої освіти для сталого розвитку».*

Ольга ВИСОЦЬКА, декан факультету відкритої освіти, завідувач кафедри філософії випереджаючої освіти та управління інноваційною діяльністю, доктор філософських наук, доцент

6. *Сім'я і школа: філософсько-освітні аспекти партнерства.*

Валентина САГУЙЧЕНКО, доцент кафедри філософії освіти, кандидат філософських наук

7. *Підготовка вчителя до продуктивної діяльності у нових соціокультурних умовах.*

Лідія ВОЗНЮК, доцент кафедри управління загальноосвітніми навчальними закладами, кандидат педагогічних наук

8. *Креативність та її вплив на продуктивність праці учителя.*

Людмила ЗЛАМАНЮК, завідувач кафедри природничої освіти, кандидат педагогічних наук, доцент

8-9. *Педагогіка толерантності.*

Олена ХОМИЧ, старший викладач кафедри педагогіки та психології; Тетяна РИГА, методист відділу виховних технологій

10-11. *Психологічні основи екологічної освіти.*

Марія ГРИГОРОВА, доцент кафедри природничої освіти, кандидат біологічних наук

11-12. *Розвиток системи моніторингу якості освіти.*

Любов СИТНИК, старший викладач кафедри філософії випереджаючої освіти та управління інноваційним розвитком; Інна СОТНІЧУК, методист лабораторії моніторингу якості освіти та зовнішнього оцінювання

12-13. *Реалізація стратегії сталого розвитку на обласному рівні.*

Ірина КАРПАНЬ, доцент кафедри філософії випереджаючої освіти та управління інноваційною діяльністю, кандидат філософських наук

14. *Сучасний директор школи: інноваційні аспекти управлінської діяльності.*

Майя НЕХОРОША, завідувач навчально-методичної лабораторії моніторингу якості освіти та зовнішнього оцінювання

15. *Робота вчителя: вікові та професійні кризи, можливості їх подолання.*

Вікторія КРОТЕНКО, старший викладач кафедри педагогіки та психології

16. *Ціннісні орієнтації як складова розвитку особистості.*

Світлана МАЙДАНЕНКО, доцент кафедри управління загальноосвітніми навчальними закладами

16. *Календар «Моє Придніпров'я» (червень 2014 р.).*

Стор. 2-3. *Стратегічні напрямки збереження здоров'я в навчальних закладах Дніпропетровщини.*

Віра МОРОЗОВА, проректор з наукової роботи та інтелектуальної власності, професор; Лариса ЛАВРОВА, завідувач кафедри філософії і культури здоров'я; Наталія МІКУЛАК, заступник завідувача кафедри, доцент; Валентина МУЗИРОВА, Вікторія САВЧЕНКО, доценти кафедри філософії і культури здоров'я

4-6. *Новий державний стандарт: проблема наступності дошкільної, початкової та середньої ланок освіти.*

Ольга ВІНОГРАДОВА, старший викладач, завідувач відділу початкової освіти; Людмила ПИСАРЄВА, Катерина ШАХОВА, старші викладачі кафедри гуманітарної освіти

6-7. *Дошкільна освіта. Розвиток загальної креативності учасників педагогічного процесу.*

Любов ТАРАБАСОВА, старший викладач кафедри корекційної педагогіки; Валентина КУПРІЄНКО, завідувач навчально-методичного відділу дошкільної освіти кафедри педагогіки та психології; Людмила КЛІМОВА, Наталя МІХІНА, методисти відділу

8. *Робота методичних об'єднань вчителів математики*

Тетяна БУКАРЕВА, методист з математики навчально-методичного відділу природничо-математичних дисциплін

8. *Популяризація науки – місія учителя математики.*

Вадим КІРМАН, доцент кафедри природничої освіти, кандидат педагогічних наук

9. *Якість оцінювання письмових робіт ДПА учнів 11 класів.*

Тетяна БУКАРЕВА, голова комісії; Олена СЕМЕНЮК, секретар комісії; Вадим КІРМАН, експерт-консультант

10-11. *Особливості викладання фізики та астрономії.*

Тетяна ПОТАПОВА, старший викладач кафедри природничої освіти

11. *Вивчення інформатики.*

Андрій ПАНЬКОВ, науковий співробітник відділу науково-методичного забезпечення змісту освіти основної та старшої школи відділення науково-методичного забезпечення загальної середньої освіти Інституту інноваційних технологій і змісту освіти; Андрій МІРОШНИЧЕНКО, доцент кафедри управління інформаційно-освітніми проектами, кандидат філософських наук

12. *Формування пізнавальної активності учнів профільних класів при виконанні індивідуальних освітніх проектів.*

Людмила ЗЛАМАНЮК, завідувач кафедри природничої освіти, кандидат педагогічних наук, доцент

13. *Особливості технології розв'язкового навчання та виховання на уроках біології.*

Альберт ГРИГОРОВ, методист біології кафедри природничої освіти

14. *Вивчення географії у 2014-2015 н. р.*

Методичні рекомендації щодо вивчення економіки

Андрій СКОРОБОГАТОВ, старший викладач кафедри природничої освіти

15. *Організація інклюзивної моделі освіти.*

Людмила ФЕДОРЧЕНКО, завідувач відділу спеціальної педагогіки; Яна ПОЛУПАНОВА, методист навчально-методичної лабораторії інклюзивної освіти кафедри корекційної педагогіки

16. *Креативна культура вчителя технологій.*

Ірина КОВАЛЬЧУК, завідувач навчально-методичної лабораторії охорони праці та трудового навчання, старший викладач кафедри природничої освіти

16. *Календар «Моє Придніпров'я» (липень 2014 р.).*

Новий навчальний рік в освітніх закладах України традиційно розпочинається державним урочистим святом – Днем знань.

*...День освіти ПершOVERесневий!
Стільки в ньому світла і тепла,
Що, здається, в часті школярівім
Наша юність знову розцвіла.
Сонечком солублені все літо,
Загорілі, з квітами в руках –
В рідну школу повертають діти
У святкових селах і містах...*

День знань, свято Першого дзвоника у всіх закладах освіти області проводиться у формі урочистої, емоційно насиченої загальношкільної лінійки. Програма свят, комплексно і ретельно продумана, має бути змістовною, цікавою, динамічною, з використанням регіонального, власного досвіду, традиційних і, водночас, неординарних, сучасних технологій проведення шкільних урочистостей, з урахуванням важливих подій в житті країни, краю, школи. Від чіткої й мудрої організації першOVERесневих заходів у кожній школі суттєво залежить створення атмосфери єднання шкільної родини, оптимізму, добра, взаємної підтримки, консолідації учнів, учителів, батьків, почесних гостей з приводу спільної радості – початку нового навчального року, а суспільства в цілому – об'єднання навколо ідеї миру й захисту інтересів дитинства.

Сьогодні в житті української держави пов'язане з тривожними подіями останніх місяців: окупацією Криму Російською федерацією, збройними акціями російських терористів у східних регіонах України.

Враховуючи суспільно-політичну ситуацію в країні, все ж мусимо пам'ятати: школа для кожної дитини – важливий зміст життя; початок навчального року – це завжди подія непересічна, сповнена і радістю, і тривогами, і почуттям відповідальності.

Найперші позиції, які маємо забезпечувати сучасною системою освіти – це громадянське, патріотичне виховання особистості, яка усвідомлює свою приналежність до українського народу, зберігає й підтримує українські культурно-історичні традиції, шанобливо ставиться до рідних святинь, української мови, історії, а також – до культури інших національностей, які проживають в Україні, виявляє культуру між-етнічних і міжособистих взаємин.

Головною особливістю сучасного героїко-патріотичного, національного виховання є формування у дітей та учнівської молоді соціально-ціннісних та особистісно-ціннісних орієнтирів, соціальної ментальності.

Ціннісне ставлення особистості до людей, до себе, до суспільства і держави виявляється у моральній активності, відповідальності, гідності, милосерді, толерантності, і, звичайно, – у патріотизмі, національній самосвідомості, політичній культурі й правосвідомості. Усі ці чинники мають бути у взаємозв'язку й об'єднувати наші зусилля вже на початку навчального року у вихованні юного покоління і, зокрема, – під час підготовки і проведення Дня знань.

Головні поняття ПершOVERесневих урочистостей 2014–2015 навчального року: Україна, рідний край, єдність, людяність, патріотизм, справедливість, свобода, державність, соборність, героїзм, гідність, відповідальність, толерантність, милосердя...

Дніпропетровщина – неповторний куточок України, серце і

На виконання наказу Міністерства освіти і науки України від 07.05.2014 № 560, наказу Департаменту освіти і науки Дніпропетровської обласної державної адміністрації від 04.07.2014 № 450/0/212-14 «Про підготовку матеріально-технічної бази навчальних закладів, установ і організацій освіти і науки до роботи в 2014–2015 навчальному році та осінньо-зимовий період», згідно з листом МОН України від 29.07.2014 № 1/9–382 «Про особливу відповідальність педагогічних та науково-педагогічних працівників», а також – відповідно до листа МОН України від 01.08.2014 № 1/9–388 «Про проведення Першого уроку у 2014–2015 н. р.» Дніпропетровський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти підготував методичні рекомендації щодо організованого початку нового, 2014–2015 навчального року й урочистого проведення в загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладах Дніпропетровщини ПершOVERесневих свят.

ДЕНЬ ЗНАНЬ І ПЕРШИЙ УРОК «УКРАЇНА – ЄДИНА КРАЇНА»

душа степового краю та регіону металургії. Мальовничі краєвиди, погідливий клімат, багатство земних надр, мудрість доброзичливих і працьовитих людей, віками сформований самобутній слов'янський менталітет – все це теплом і щирістю бере у добровільний полон усіх, хто народився та виріс або хоч раз побував у цих благодатних місцях, які відомі багатою, самобутньою історією. Наш край знаний на весь світ як такий, що дав людству багато відомих імен невтомних трударів, геніальних учених, талановитих митців, письменників, громадських діячів та політиків, життя і праця яких істотно вплинули на розвиток суспільства.

Особлива увага Першого вересня – звичайно, першокласникам, – тим, хто вперше сідає за шкільну парту. Перший день перебування у школі для них – величезна подія. Діти, які вперше переступають поріг школи, чекають зустрічі з першою вчителькою, бажають, щоб їх помітили і почули, хочуть бути активними учасниками свята.

Необхідно так організувати роботу, щоб першокласники відчули свою важливість і те, що в школі на них чекає багато несподіваних відкриттів, захопливих зустрічей, цікавих вражень. Надзвичайно важливо з першого дня перебування дитини в школі створити умови для розвитку її творчості. Спроможність до сприйняття нових ідей, сміливість, ініціативність, незалежність суджень та оцінок і водночас – самокритичність окрилює, дає відчуття повноти життя. На думку психологів, саме це є головним критерієм переживання людиною щастя. Тому особливо цінно, щоб День знань запам'ятався дітям як важливий, зворушливий, яскравий.

Для всіх учнів цей день наповнений різними святковими подіями. Першого вересня лунають привітання для вчителів, учнів та їхніх батьків; це день квітів і усмішок, це свято школи і громади. Це своєрідний старт нового навчального року, нового освітнього процесу. Кожна школа, район, місто має свої традиції проведення свята, своє бачення і підходи, а головне – творчих учнів, здатних виходити за звичаєні рамки, мислити, уявляти, фантазувати, створювати нове, індивідуальне, унікальне, оригінальне й неповторне.

Рекомендуємо максимально використати виховний потенціал школи, культурно-освітніх, позашкільних, спортивних закладів, громади села, районного центру, міста і залучити до участі у прове-

денні Дня знань представників органів влади, місцевого самоврядування, міжнародних, громадських організацій, науки й культури, державних установ, меценатів, відомих людей села, району, міста, області, засобів масової інформації і найголовніше – батьків.

Особлива увага на святі – першокласникам, адже вони – головні герої Першого вересня. З цього дня для них дійсно починається нове життя, в якому все є незвіданим і невідомим, все тривожить, хвилює і радує. Отже, необхідно подбати про створення для найменших учнів затишної, доброзичливої, приємної атмосфери спілкування, про спеціальні атрибути оформлення заходу, про подарунки, про найщиріші слова привітання – побажання.

Готуючись до проведення урочистих заходів, необхідно передбачити:

1. Використання Державної символіки (Герб, Прапор, Гімн України) у порядку, визначеному чинним законодавством.

2. Урахування важливих пам'яток і новітніх дат 2014–2015 н. р.

3. Розроблення сценарію урочистої лінійки, плану руху і розташування школярів у визначеному місці.

4. Широке інформування громади району (міста) про проведення урочистих заходів і висвітлення в засобах масової інформації матеріалів про організовані події.

5. Оформлення подвір'я школи, вулиць святкової ходи, центральної площі, стадіону, парку тощо.

Під час проведення святкової загальношкільної лінійки доцільно пригадати імена видатних людей села, району, міста, які доклали багато зусиль для мирного, щасливого життя, виявили стійкість і відвагу в особливих життєвих обставинах, сприяли поступу Дніпропетровщини, України на шляху до утвердження української державності. Почесних гостей варто запросити до вітального слова.

Урочисте проведення Дня знань сприятиме впровадженню традиційних та інноваційних технологій роботи з учнями, зміцненню родинних зв'язків, розвитку співпраці школи і громади, привертанню уваги органів державної влади, громадських організацій, меценатів до питань розвитку освіти, виявлення і підтримки творчої молоді.

...Малиновий подзвін шкільного дзвоника сповіщає про закінчення літа і початок ще одного року шкільного життя. Перше вересня – світла і чиста сторінка шкільного календаря 2014–2015 н.р.,

сповнена веселковими барвами, відчуттям нашої єдності та надії на мир і спокій у країні.

Тема Першого уроку 2014–2015 н. р. «Україна – єдина країна» обумовлена суспільно-політичною ситуацією в країні, тривожними і трагічними подіями останніх місяців: окупацією Російською Федерацією Криму, збройними акціями російських терористів у східних регіонах України. Вищезазначена тема запропонована Міністерством освіти і науки України, департаментом освіти і науки Дніпропетровської облдержадміністрації.

Головна мета проведення Першого уроку-2014: формування в учнів громадянської ідентичності, розуміння єдності й цілісності України, її багатонаціонального народу як національної ідеї розвитку вільної, незалежної, демократичної та заможної держави.

Завдання, які мають бути реалізованими в процесі Першого уроку і в подальшій виховній діяльності:

- ознайомлення школярів з основними історичними подіями становлення державності України;

- формування усвідомленого відчуття приналежності до України, почуття гордості на право бути українцем, особисто відповідати за долю держави та українського народу;

- формування готовності служити Батьківщині своїм навчанням, працею, а в час загрози – стати на захист державних інтересів країни;

- виховання поваги до державних символів, шанобливого ставлення до мови, традицій і культури українців і представників інших національностей, які населяють країну;

- створення сприятливих умов для формування у школярів національної самосвідомості, розуміння своєї етнічної, культурної, мовної єдності, національної неповторності, свого зв'язку з історичною долею народу.

Перший урок у новому навчальному році бажано провести в нестандартній формі, зважаючи на те, що для школярів цей день є святом повернення до школи, як до рідної домівки. Це – радість зустрічі з друзями, улюбленими вчителями. Це – надія на те, що в новому навчальному році все буде інакше, значно краще... Звідси – радісний настрій дітей, емоційне піднесення, бажання діяти. Тому важливо, щоб Перший урок пройшов урочисто, з яскравими і цікавими моментами і став поштовхом до подальшої роботи з вивчення історії України, рідного краю, усвідомлення школяра-

ми спільних цінностей української нації, викликає бажання дізнатися більше про життя і творчість видатних українців.

Під час підготовки до уроку та оформлення класної кімнати (зали) рекомендуємо використовувати державну символіку України – Прапор, Герб, Гімн; карти України, Європи, Дніпропетровської області; ілюстрації краєвидів України та рідного краю; елементи народної символіки, вишитий рушник, букет осінніх квітів з червоною калиною і колосками пшениці, репродукції картин з Петриківським розписом; портрети видатних українців і відомих людей рідного краю; тексти художніх творів; світлини пам'ятних місць рідного краю; роздатковий матеріал для роботи в парах і групах тощо.

Доцільними будуть елементи державної символіки в одязі вчителя і учнів (використання національного вбрання підкреслить мотив єдності і неповторності українців).

Урок може бути розроблений із використанням інтерактивних технологій, мультимедійної презентації, фотосюжетів, відеороликів, театралізації, ігрових форм роботи тощо. Необхідно запропонувати учням завдання, дискусійні запитання, практичні вправи, що сприяють розвитку мислення школярів, зокрема: кросворди, розшифровки, ребуси, незакінчені речення.

Під час підготовки і проведення Першого уроку слід враховувати як індивідуальні, так і вікові особливості учнів.

Епіграфом до Першого уроку-2014 можуть бути такі рядки:

*В дитинстві відкриваси материк,
котрий назветься потім –
Батьківщина.*

Ліна Костенко

*На світі різні є країни,
Такі є землі – просто рай.
Але своєї України,
Де б ти не був, не забувай.*

*Вона найкраща, найрідніша,
Від діда, прадіда земля.
Тут навіть небо, навіть тиша
До тебе словом промовля.*

Володимир Сіренко

*Народ мій є! Народ мій завжди буде!
Ніхто не перекреслить мій народ!*

*Можна все на світі вибирати, сину,
Вибрати не можна тільки
Батьківщину.*

Василь Симоненко

*Я єсть народ, якого Правди сила
Ніким звоєвана ще не була!*

Павло Тичина

*У мирі та єднанні наша сила –
Це вічно пам'ятати треба нам.*

Вадим Крищенко

Моделюючи структуру і зміст Першого уроку, радимо врахувати, що велике значення у вихованні громадянина-патріота мають такі складові:

- патріотизм як почуття любові до свого народу, до України, турбота про їхнє благо, готовність захистити та відстояти українську державну незалежність;

- правосвідомість як усвідомлення своїх прав, свобод, обов'язків, відповідального ставлення до законів, до державної влади;

- національна самосвідомість, що базується на національній ідентифікації та вбирає в себе віру в духовні сили своєї нації, її майбутнє, волю до праці на користь народу; уміння осмислювати моральні та культурні цінності, історію, звичаї, обряди, символіку;

ДОІППО. Методичні рекомендації

– планетарна свідомість, що включає відчуття єдності й унікальності життя на Землі, повагу до всіх народів, їхніх прав, інтересів і цінностей; розуміння світу як єдності та різноманітності.

– культура міжетнічних стосунків, що розуміється як реалізація на практиці взаємозалежних інтересів у процесі економічного, політичного, соціального та духовного життя на принципах свободи, рівноправності, взаємодопомоги, миру, толерантності;

– політична культура, що включає належну політичну компетентність, знання про типи держав, політичний устрій суспільства, політичні організації та інституції, принципи, процедури і регламенти суспільної взаємодії, виборчу систему;

– моральність, що являє собою єдність національних і загальнолюдських цінностей (доброта, увага, чуйність, милосердя, толерантність, совість, чесність, повага, правдивість, працелюбність, справедливність, гідність);

– працьовитість, що передбачає трудову активність, ініціативу, розуміння економічних законів і проблем суспільства і шляхів їх розв'язання; готовність до соціальної творчості як умови соціальної адаптації, конкурентоспроможності та самореалізації особистості в ринкових стосунках.

Готуючись до уроку, учителів необхідно врахувати, що становлення почуття громадянина-патріота у **молодших школярів** передбачає формування основних моральних цінностей – людяності, гідності, справедливості, толерантності, відповідальності, що визначають ставлення до людей і сприяють єдності країни, стабільності, миру і злагоди в Україні.

Пріоритетною для проведення Першого уроку в початковій школі радимо визначити ідею «Вчимося бути добрими людьми».

Із цією метою доцільно опрацювати ключові показники ціннісного ставлення до людини, зокрема:

Людяність – це важлива моральна цінність, що визначає гуманне ставлення особистості до себе і до іншої людини. Людяність є усвідомленням свого буття з погляду моральності; готовність послугуватися моральними цінностями у своїй поведінці; протистояння злу, аморальності й насиллю.

Людяність не є даною від народження, а культивується особистістю самостійно в процесі життя через турботу про інших, співчуття, любов до рідних, учителів, друзів, безкорисливу допомогу і вітху, що є особливо важливим у молодшому шкільному віці.

Гідність – це особливе моральне ставлення людини до себе, що виявляється в усвідомленні своєї самоцінності, моральної рівності серед людей; ставлення до людини, в якому визнається її безумовна цінність. Справедливість характеризує людські стосунки і визначає певний порядок життя дитини в дитячому колективі, сім'ї, визнання її гідності тощо. Справедливість у молодшому шкільному віці пов'язана з дотриманням правил поведінки, моральних норм, етикету, чесністю, правдивістю тощо. Толерантність характеризується здатністю терпіти, уважно ставитися до інтересів, переконань, вірувань, звичок і поведінки оточуючих. Складовими толерантності можна вважати такі особисті моральні якості, як доброзичливість, повага, чуйність, тактовність, делікатність, велико-

душність тощо. Ці якості тісно пов'язані з емпатією людини, її здатністю до співпереживання і співчуття.

Відповідальність характеризується уважним ставленням до іншого, передбачає урахування його потреб, совісного ставлення до обов'язків, повагу до вчителя, батьків, однолітків. Бути відповідальним означає пережити власну значущість, усвідомлювати свою корисність для інших, можливість щось зробити для них, а також передбачити можливі наслідки своїх дій.

У процесі організації роботи з першокласниками рекомендуємо надати перевагу діалогічному способу спілкування, виконанню практичних дій, ігровим формам роботи.

У процесі ігрової діяльності у молодших школярів формується орієнтація на загальний зміст людських взаємин і стереотипів поведінки. У подальшому це створює міцний ґрунт для глибоких, усвідомлених громадянсько-патріотичних почуттів, які зміцнюються і поглиблюються з розвитком дитини.

У роботі з учнями **2-4-х класів** важливо надавати увагу проблемі формування моральної чутливості до життєвих ситуацій; усвідомлення школярами єдності жителів всіх регіонів України та найголовнішої людської радості – жити серед людей.

Для цього радимо використовувати етичні бесіди за змістом моральних понять з опорою на конкретні приклади життя, відомі художні твори. Під час бесіди вчитель використовує позитивний приклад поведінки дітей, застосовує наочність: плакати, ілюстрації книг, мультфільми, фільми. Говорити можна про правила поведінки і спілкування в школі, вдома, на вулиці, в громадських місцях; про шанобливе ставлення до родини, народних традицій і звичаїв, державної та рідної мови, національних цінностей українського народу; про моральні якості, що визначають становлення громадянина-патріота; про почуття власної гідності; про прийнятні й неприйнятні нами способи прояву емоцій; про роль ціннісного ставлення до людини у становленні гармонійних стосунків; обговорювати прочитані художні твори або ситуації; аналізувати життєві спостереження.

Варто врахувати, що навчити дітей бачити і відчувати, розуміти і пережити всім серцем, шанобливо ставитися до інших людей і спільних цінностей українського народу можна, залучивши їх до обговорення низки запитань, наприклад:

- Що ви найбільше цінуєте в собі (в інших)?
- Яку людину вважають людяною, чуйною?
- Що таке гідність?
- Що таке толерантність?
- Які вчинки можна назвати толерантними?
- До кого ми маємо ставитися толерантно?

Використання методики незакінчених речень допоможе сформулювати у дитини уявлення про «добро» як життєву цінність людини і «зло» як його протилежність. Учитель може запропонувати дітям помірковувати і висловитися з приводу закінчення речень на кшталт: «Мене можна цінувати за те, що я...», «Людяність – це...», «Відповідальність – це...», «Справедливість – це...», «Повага гідності – це...», «Толерантність – це...».

До опитування слід залучити усіх учнів класу, при цьому варто обов'язково ставити до дітей питання мотиваційного характеру («Чому саме таке закінчення ти пропонуєш?»).

Ефективність проведення Першого уроку в початковій школі залежить від використання вчителем сучасних інтерактивних форм і методів роботи.

Для цього доцільно застосовувати методи зворотного зв'язку та соціального порівняння («Мікрофон», «Мозковий штурм», «Піктограми»); пізнавально-дослідницькі методи (етична бесіда, «Дискусійна мережа», «Запитання до автора», «Філософія для дітей», метод «Прес»); ігрові та діяльнісні методи (рольові ігри, ігри-драматизації, «Галерея», метод проектів, розв'язання морально-етичних ситуацій); інтерактивні методики («Асоціативних зв'язків», «Незакінчених речень»).

Під час Першого уроку варто обговорити з дітьми та проаналізувати ситуації морального вибору, спонукаючи їх до діалогу, висловлювання їхньої позиції та ставлення до відповідних вчинків. Необхідно заохочувати дітей до вдумливого і вимогливого аналізу своїх вчинків, своєї поведінки та готовності бути гідним громадянином України.

Проведення Першого уроку та організацію діяльності учнів основної школи (5-8 класи) радимо зосередити навколо ідеї «Ми – нація єдина!».

Із цією віковою категорією школярів доцільно продовжити процес формування системи цінностей, зокрема: правил і норм поведінки, соціально важливих для суспільства, що становлять основу правопорядку; почуття патріотизму, розвиненої правосвідомості, культури міжетнічних відносин; активної життєвої позиції щодо негативних проявів у соціумі; толерантного ставлення до історії та культури інших народностей; почуття свободи, людської і національної гідності.

Особливу увагу слід надати формуванню почуття свободи і гідності, що серед морально-духовних і громадянських цінностей є визначальною. При цьому вчителю необхідно враховувати способи досягнення різних видів гідності:

- людська гідність (Я – дитина, людина, представник людства);
- особиста гідність (Я – учень, гуманіст, нащадок і продовжувач славного роду);
- національна гідність (Я – українець, творець себе і держави, нації).

Доцільно ознайомити учнів з історією української державної символіки і надати інформацію про історію виникнення та значення Державного Прапора України.

Для ефективної реалізації мети і завдань уроку важливо ознайомити учнів з історичним минулим України та основними державотворчими подіями становлення Незалежності, звернувши увагу учнів на ідею єдності нашої держави, що була найзаповітнішою мрією українців протягом багатьох сторіч. Її обґрунтували у своїх працях визначні мислителі та діячі: члени Кирило-Мефодіївського братства (до нього належав і Тарас Шевченко), «Руської трійці» на чолі з Маркіяном Шашкевичем у Галичині, Михайло Драгоманов, Іван Франко, Михайло Грушевський. Саме вони висунули завдання – об'єднати всі етнічні українські землі в єдину державу.

Інтерес до історії України, її політичного та соціального розвит-

ку має доповнювати бажання дізнатися про історію свого села, міста, вулиці, історію своєї сім'ї, видатних людей України і рідного краю.

Наголошуємо на доцільності використання виховного потенціалу Інтернет-ресурсу, що дає змогу запропонувати учням віртуальні подорожі музеями України та залучити їх до вивчення історико-культурної спадщини країни.

Проведення Першого уроку для учнів старшої школи (9-11 класи) доцільно підпорядкувати ідеї «Ми – різні, але ми – єдині»

Зміст такого уроку передбачає ознайомлення учнів з «Декларацією про державний суверенітет України», «Актом проголошення незалежності України», «Декларацією прав національностей України», «Законом про громадянство України», Конституцією України.

Доцільно звернути увагу учнів на те, що Незалежність України – заслуга не лише певних політичних сил і рухів, але й усього українського народу, здійснення мрії багатьох його поколінь. Варто згадати, що завжди, навіть за найменш сприятливих обставин, проголошувалась державність, зокрема тільки в XX столітті чотири рази: 22 січня 1918 року (IV Універсал Центральної Ради), 30 червня 1941 року у Львові (Акт відновлення Української держави), 24 серпня 1991 року (Акт проголошення незалежності України). А ще маємо згадати проголошення в листопаді 1918 року Західно-Української Народної Республіки (ЗУНР), проголошення незалежності Карпатської України (березень 1939 року).

Одним з офіційних символів країни, що уособлює її суверенітет є Державний Прапор України. Національні символи – це свідчення високого духу народу, його історичних прагнень, унікальності, своєрідний генетичний код нації. Вони покликані служити надійною основою формування громадянських рис особистості, її патріотизму, національної свідомості.

Доцільно ознайомити учнів з історією становлення й розвитку вітчизняного конституційного права, а також – із діяльністю видатних постатей у цій сфері з давніх часів до сьогодення.

Окрім того, необхідно розкрити сутність окремих статей Конституції України, що визначають цінності української нації: державний суверенітет, незалежність, територіальну цілісність й демократичні засади державного устрою (стаття 1).

Вивчаючи Конституцію України, необхідно підкреслити, що Основний Закон закріплює невід'ємні права і свободи людини і громадянина, що належать їм від народження, гарантуються державою та становлять ядро правового статусу особи в Україні:

- особисті права і свободи: право на життя і право на захист свого життя і здоров'я, життя і здоров'я інших людей від протиправних посягань (ст. 27); право на повагу до своєї гідності (ст. 28); право на свободу та особисту недоторканність (ст. 29); право на недоторканність житла (ст. 30); право на невтручання в особисте життя (ст. 32); право на свободу пересування, право вільного вибору місця проживання (ст. 33); право на свободу світогляду і віросповідання (ст. 35); право на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування (ст. 49); право на безпечне для життя і здоров'я

довкілля (ст. 50); право на охорону сім'ї, дитинства, материнства і батьківства (ст. 51);

– політичні права і свободи: право на свободу думки і свободу слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань (ст. 34) тощо;

– економічні, соціальні, культурні права і свободи: право власності, право на працю, на належні, безплатні здобуття вищої освіти (ст. 43); право на відпочинок (ст. 45); право на соціальний захист (ст. 46); право на житло (ст. 47); право на освіту, безоплатне здобуття вищої освіти (ст. 53); право на свободу літературної, художньої, наукової і технічної творчості (ст. 54); право знати свої права і обов'язки (ст. 57); право на правову допомогу (ст. 59) тощо.

Також важливо звернути увагу учнів на міжнародні нормативно-правові акти щодо захисту прав людини. Ефективність проведення Першого уроку відчутно залежить від вибору форм і методів його організації. Пріоритетом мають бути активні методи, що ґрунтуються на демократичному стилі взаємодії, спрямовані на самостійний пошук істини, сприяють формуванню критичного мислення, ініціативи й творчості, відкритості, толерантного ставлення до відмінностей між людьми. Тому радимо використовувати: соціально-проектну діяльність, метод відкритої трибуни, демократичний діалог, диспут, дебати, брейн-ринг, уроки пам'яті, уроки мужності, акції та флешмоби патріотичного спрямування.

Звертаючись до подій минулого і сьогодення, варто наголосити на споконвічному прагненні українського народу до вільного, щасливого, замощеного життя, згадати подвиги українських військових і добровольців у боротьбі з російськими терористами (у цей момент уроку доцільно оголосити хвилину мовчання, щоб вшанувати пам'ять Героїв Небесної Сотні, воїнів та інших загиблих у боротьбі за свободу, цілісність та єдність нашої держави).

Кожен учитель, класний керівник має привертати увагу вихованців до того, що патріотизм – це звичайний стан повсякденного життя людини, який виявляється не тільки під час надзвичайних ситуацій. Важливо, щоб наші діти ідентифікували себе з українським народом, прагнули жити в Україні, розуміли необхідність дотримання конституційних і правових норм, знання державною мовою, шанобливого ставлення до історії, культури та традицій українського народу.

На Перший урок пропонуємо запросити представників місцевої влади, депутатів, діячів культури і науки, активістів громадських організацій, учасників історичних подій, знавців і шанувальників історії рідного краю.

Ретельно організований Перший урок сприятиме тому, щоб школярі росли успішними учнями, впевненими людьми, відповідальними громадянами, готовими бути повноцінними членами суспільства, які зможуть знайти шлях до стабільності, миру і злагоди в Україні.

Людмила ШАБАЄВА, завідувач навчально-методичного відділу виховних технологій та науково-дослідної лабораторії упевління системою профільної освіти;
Тетяна РИГА, методист відділу виховних технологій

ДИДАКТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ВТІЛЕННЯ НОВІТНІХ ТЕНДЕНЦІЙ У ВИКЛАДАННІ ІСТОРИЧНОГО ТА СУСПІЛЬСТВОЗНАВЧОГО КОМПОНЕНТІВ

Найважливіші інновації Державного стандарту 2011 р. і нових програм історичної та суспільствознавчої освіти:

- змістом шкільної історії є *гуманізм та людиноцентризм* і все те, що відбувається навколо людини та її взаємодії зі світом;

- найважливішими фактами є ті, які розкривають *роль людини* в історичних процесах, явищах і подіях та висвітлюють гуманістичні цінності;

- окремо існують два навчальних предмети – *історія України і всесвітня історія*, які вивчаються *синхронно, лінійно* та з урахуванням хронологічної послідовності;

- історія України та всесвітня історія вивчаються за *проблемно-тематичним підходом* (наприклад, вивчення однієї теми з історії декількох країн, що мають подібні процеси);

- історія України тісно *пов'язана з історією інших країн і народів* у різні історичні періоди;

- історія України має *багатокультурний і поліетнічний характер* і засвідчує взаємодію спільнот, що населяли територію нашої держави у різні часи;

- *неупереджено* розглядаються проблемні та складні теми в історії України та історії всього світу;

- *рівномірно* розподілено програмний час для вивчення проблем з історії культури і політичної та соціально-економічної історії;

- чимало навчального часу у правовій і суспільствознавчій освіті виділяється на вивчення *прав людини*, розвитку демократії та становлення громадянського суспільства;

- у вимогах до загальноосвітньої підготовки учнів зазначено *основні та предметні компетентності*, які вони мають опанувати;

- задекларовано *діяльнісний підхід* до навчального процесу;

- *скорочено* чимало історичного фактологічного матеріалу, щоб *уникнути перевантаження* учнів, усунути повтори і дублювання;

- навчальна програма передбачає нові структурні компоненти: *вступні уроки на повторення попереднього навчального матеріалу, уроки узагальнення і практичні уроки*.

Проектування (моделювання) уроків і методики їх проведення

Нові освітні стандарти заохочують вчителя шукати ті особисті педагогічні можливості та переглянути ті творчі резерви, які можуть бути використані для втілення нових цілей історичної та суспільствознавчої освіти. Весь учительський потенціал має бути спрямований на розвиток мотивації до навчання, до самостійності та самоосвіти.

Роль учителя в такому разі змінюється, він стає помічником у навчанні учнів, їхнім активним консультантом, творчим партнером у пошуку відповідей на проблемні запитання уроку. Дуже важливим при цьому стає питання вибору ефективних методик і технологій під час проектування уроків. Саме таких, які б: працювали на результат; давали можливість засвоювати знання за ко-

У 2013–2014 н. р. у 5 класі почалось навчання історії за новою навчальною програмою (2012 р.), побудованою відповідно до нового Державного стандарту базової і повної середньої освіти (2011 р.). Ця програма за змістовим наповненням суттєво відрізняється від попередньої, а тому потребує особливого наголосу на методиці її втілення і перегляду вчительського потенціалу для її ефективного впровадження.

У 2013–2014 н. р. у 5 класі почалось навчання історії за новою навчальною програмою (2012 р.), побудованою відповідно до нового Державного стандарту базової і повної середньої освіти (2011 р.). Ця програма за змістовим наповненням суттєво відрізняється від попередньої, а тому потребує особливого наголосу на методиці її втілення і перегляду вчительського потенціалу для її ефективного впровадження.

Сьогоднішнє бачення навчально-методичною лабораторією суспільних дисциплін цих проблем зумовлює зауважити на викладанні історичного та суспільствознавчого компонентів освітньої галузі «Суспільствознавство».

роткий проміжок часу; були раціональними та сприймалися учнями – із врахуванням різного віку; забезпечували формування історичних компетентностей на високому рівні; розвивали творчу особистість.

Коли вчитель буде проектувати урок і розробляти його план-конспект, він має, перш за все, сформулювати дидактичну мету уроку із врахуванням:

- діяльності учня на уроці;
- рівня навчальних досягнень учнів;
- обсягу знань, умінь і навичок, який буде досягнутий після уроку;
- впливу на емоційну сферу і поведінку учня та інше.

Бажаною структурою уроку при цьому буде та, яка відповідатиме впровадженню *діялісного підходу*, стимулюванню пізнавальної діяльності учня (наприклад, пошук та аналіз отриманої інформації, конструювання шляхів вирішення проблемних завдань чи ситуацій, осмислення отриманого результату і його оцінка, опрацювання документів і виокремлення найважливіших думок, формування висновків, робота із місцевими історичними пам'ятками тощо).

Вибираючи тип уроку, вчитель має орієнтуватися на всі його різновиди, але *нова програма наголошує ще й на обов'язкових уроках*: вступного повторення; узагальнення знань, умінь і навичок; практичних.

Моделюючи ці уроки, вчитель вибере нові методи і форми роботи, ефективні, а можливо, і складні прийоми організації роботи учнів на уроці. Тут головне – мати у підсумку гарні навчальні результати і якісно сформовані уміння й предметні компетентності.

Уроки вступного та підсумкового узагальнення

Уроки такого типу, визначені новою програмою, не є новаціями, але потребують окремої уваги. Як і раніше, нинішня програма кожного історичного курсу для окремого класу починається зі *вступу*. Але, якщо раніше вступні уроки не мали окремої тематичної назви, до підготовки учнів на них не було якихось важливих державних вимог, і вчитель використовував їх на свій розсуд як запасні уроки або ще якимось, то у новій програмі їм відведено гідне місце.

Вступні уроки задувають такими, що закладають розуміння

учнями не лише того, що буде попереду протягом навчального року, а й того, який «місток» лежить між подіями окремого вивченого курсу чи окремої вивченої теми і подіями, які ще будуть. Ці уроки мають наголошувати на тих змінах, що відбудуться, на їх важливості у майбутньому і впливі на сьогоднішній день. Цими уроками вчитель має вписати історію нашої держави в контекст світової історії, наголосити на головних історичних персонажах, подіях, датах, фактах і пов'язати їх між собою, працювати із просторовими уміннями тощо. Лише за таких умов може скластися цілісна картина певного історичного періоду, учні легше сприймуть новий матеріал та зрозуміють еперервний хід історії.

Такий підхід до вступних уроків ефективно відіб'ється і на змісті уроків узагальнення.

Уроки узагальнення також передбачені новою програмою у всіх класах і є своєрідною новою тенденцією. Такі уроки у програмі мають певні тематичні назви і перелік вимог до їх вивчення. Вони дають змогу вчителю:

- систематизувати знання, уміння і навички;
- оцінити зміст вивченого і повторити його;
- повернутися до складних питань, недостатньо засвоєних учнями;
- ефективно використати міжпредметні зв'язки;
- розширити й удосконалити предметні компетентності;
- ширше застосувати діялісний підхід;
- використати цікаві форми і методи роботи;
- застосувати різноманітні форми оцінювання навчальних досягнень учнів тощо.

Але слід пам'ятати, що на таких уроках акцент робиться на вміннях і навичках учнів.

Ще однією новизною програм є спеціальні обов'язкові уроки у формі *практичних занять*, основним завданням яких є створення умов для набуття досвіду практичних дій. Вони передбачають проведення таких занять, де учні представляють результати самостійної роботи у новій навчальній ситуації (наприклад, роботи в архівах, із фондами музеїв, зі ЗМІ, в судах, нотаріальних конторах, під час проведення учнівських досліджень і пошукової роботи, у роботі з документами та джерелами, чинними нормативами, інтернет-ресурсами тощо).

На практичному уроці поза увагою не повинні бути і традиційні методи роботи, спрямовані на формування предметних умінь і навичок, здобутих самостійно. Матеріали до таких уроків будуть подаватись у шкільних підручниках, де автори зазначають способи виконання практичних занять, форми їх подання. Порядок проведення практичних занять – у компетенції вчителя.

Наголосимо, що вчителю слід виявляти творчий інтерес до змісту практичних уроків, враховуючи рівень можливостей учнів класу, тому такі завдання можуть бути складені і самими вчителями. Вони можуть містити тексти, візуальні та мультимедійні джерела, речові та письмові пам'ятки, комп'ютерні презентації тощо. *Кожна наступна тема має вирізнятися вищим рівнем сформованості умінь*. Нестандартний підхід до вивчення програмного матеріалу зробить урок цікавим і пізнавальним.

Слід пам'ятати, що проведення практичних занять вчитель історії та суспільствознавства має ретельно планувати. Для цього необхідно переглянути свої професійні вміння, проаналізувати рівень використання технологій, які будуть ефективними і забезпечуватимуть втілення державних вимог до таких уроків.

Контроль

навчальних досягнень учнів

Такий контроль забезпечує зворотній зв'язок між тим, як навчає вчитель на уроці і тим, що отримує учень на уроці.

Основними об'єктами контролю є учнівські компетентності з предмета. Здійснюється контроль відповідно до критеріїв оцінювання навчальних досягнень учнів, які затверджені МОН України у 2013 р. Вимоги до оцінювання навчальних досягнень учнів основної школи набувають чинності поетапно:

- у 5 класах загальноосвітніх навчальних закладів вони розпочали діяти з 2013–2014 навчального року;

- у 6 класах ЗНЗ почнуться у 2014–2015 н. р.

Форми контролю знань учнів: *поточний і тематичний контроль, семестрове і річне оцінювання і державна підсумкова атестація*.

Перш за все, ми, вчителі, пам'ятаємо, що інформація, котра отримана на підставі різновидів контролю, є основою для коригу-

вання роботи вчителя як на уроці, так і після закінчення вивчення теми, розділу чи курсу.

Згідно з новими вимогами до оцінювання сьогодні на авансцену контролю знову виходить така стара істина як *обов'язковість тематичного оцінювання*. Вона відбудуватиметься з урахуванням певних процедур:

- відповідність між навчальними цілями уроку, спрямованими на формування компетентностей, та досягнутими результатами;

- усвідомлення співвідношення між очікуваними та досягнутими результатами;

- систематичне використання діагностико-тематичних вправ для роботи над предметними компетентностями;

- корекція знань, умінь і навичок учнів та самокорекція для відстеження динаміки їх росту;

- обов'язковість тематичної перевірки предметних компетентцій;

- спрямування завдань на організацію рефлексивної діяльності учнів;

- неприпустимість формальності в оцінюванні;

- об'єктивність і справедливості оцінки;

- диференційований підхід до організації навчання і оцінювання;

- коректний добір посильних завдань і найрізноманітніших вправ для оцінювання та чітка і зрозуміла постановка запитань до них;

- ефективний підбір форм і видів оцінювання та їх раціональна комбінація;

- формулювання запитань з урахуванням основних вимог до кожної навчальної теми;

- залучення до змісту завдань ілюстрацій і зображень із переліку пам'яток архітектури і образотворчого мистецтва, обов'язкових для розпізнавання учнями (затверджені МОН України для використання на уроках в основній школі);

- залучення ілюстративного та навчального матеріалу підручників;

- використання життєвих ситуацій до окремих тем;

- конструювання різноманітних завдань у практично-діялісній формі;

- використання інформаційних і сучасних електронних ресурсів;
- оцінювання характеризує роботу учня, а не його особистість тощо.

Отже, змістом нових вимог до оцінювання учнів основної школи є виявлення, вимірювання та оцінювання навчальних учнівських досягнень, які структуровані у навчальних програмах історичного та суспільствознавчого компонентів і здійснюються за 12-бальною шкалою.

Сподіваємося, що над втіленням новітніх тенденцій у викладанні історичного і суспільствознавчого компоненту і над новими державними вимогами ми працюватимемо разом – натхненно, творчо і професійно!

Людмила БАЗИЛЕВСЬКА,
завідувач навчально-методичної лабораторії суспільних дисциплін

ДУХОВНО-МОРАЛЬНІ ЦІННОСТІ В СИСТЕМІ ІДЕНТИФІКАЦІЙНОГО ВИБОРУ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ

(Координаторам експериментальних навчальних закладів «Створення системи розвитку аксіосфери особистості в сучасному навчальному закладі на засадах традиційних духовних цінностей»; викладачам курсів духовно-морального спрямування)

Зазначені проблеми потребують у XXI ст. ретельної ревізії принципів, методів і завдань навчання в умовах зміни самої якості сприйняття світу, бо вчителі, які щоденно контактують з дітьми, часто вкрай здивовані тим, до якого рівня ті принципи, які вони звикли вважати чимось належним і зрозумілим – настанови, правила, стандарти та ідеали – перестали існувати для їхніх учнів. Ця ситуація потребує поєднання виховання ціннісного переконання з неупередженістю і критичною відкритістю розуму в сучасній соціокультурній ситуації на засадах педагогіко-розвиткового підходу до духовно-моральної освіти.

Важливою умовою адаптації саме цього підходу до умов сьогодення є перехід до діалогових форм навчання: і не лише активнішого використання бесіди, як дидактичного методу, але й якісної зміни взаємин учасників освітнього процесу, що відповідає рішучому перенесенню центру уваги з об'єкта і предмета вивчення на учня. Вести діалог з учнем це, поперше, – надавати йому ініціативу, стимулювати ставити запитання, інтерпретувати тексти та етичні вимоги, а, по-друге, закликати до активної участі в інтерпретації та пошуку сенсів духовних явищ, залучати учнів до самостійного духовного пошуку через таке використання ресурсів навчання, яке дасть змогу «навести мости» між мудрістю, що зберігається в них, і щоденним досвідом та особистими переживаннями дітей і підлітків. Якщо ми надамо дитині можливість подивитись на її переживання й досвід в їх глибині, а після цього введемо ціннісні поняття в коло цього досвіду, ми не тільки допоможемо їй розвинути продуктивні ціннісні уявлення, але й дамо можливість оцінити рівень їх відповідності життєвому досвіду.

Пріоритетні завдання духовно-ціннісної освіти, які потребують якомога скорішого вирішення:

- проблеми формування ціннісної складової в структурі особистості громадянина України, позитивного мислення щодо вирішення різних життєвих ситуацій (світоглядних, суспільних чи особистих);
- цілеспрямований, а не хаотичний, розвиток здібностей і талантів молоді людини відповідно до їх реалізації на благо суспільства і близьких людей, сім'ї;
- свідомий вибір професії, сумлінне ставлення до своїх обов'язків, зважений вибір супутника життя і формування міцної сім'ї на засадах традиційних сімейних цінностей українців тощо.

Цей перелік пріоритетних завдань дає змогу зробити висновок про те, що їх вирішення є результатом поєднання спеціальних виховних зусиль як з боку вчителя,

Духовно-моральні освіта й виховання – дуже складні галузі педагогіки. В них немає простих рішень як щодо визначення мети, так і щодо методології та методики її досягнення. Проте, спираючись на певні напрацювання, визначимо шляхи досягнення найголовнішої мети духовно-моральної освіти (за В.В. Зеньковським): забезпечення «зв'язку свободи і добра» (або особистої свободи та відданості загальним цінностям). Шляхи досягнення мети духовно-моральної освіти, чіткіше за все, на нашу думку, визначив К.Д. Ушинський, поставивши питання, яке і нині не втратило своєї актуальності: «Яким має бути зміст навчання, щоб він не зруйнував необхідної форми будь-якого істинного переконання – не зруйнував би свободи?»

так і з боку учня, з повним урахуванням впливу соціального середовища.

Сучасна система принципів і методів духовно-морального виховання, переборюючи однобічний характер попередніх систем, вдосконалюється з урахуванням новітніх наукових і практичних досягнень. В цій системі, перш за все, слід виокремити **принцип цілеспрямованості** духовно-морального виховання, який втілює необхідність визначення мети виховного впливу. Як певний процес моральне виховання включає в себе передусім надання вихованцям певної інформації про належну поведінку. Отже, однією з цілей виховного впливу є формування етичних знань (принципів, норм, традицій людського співжиття). Очевидно, що метою такого впливу є й зміцнення в учнів певних емоційних станів (почуття любові до Батьківщини, почуття жалю, совісті та відповідальності, обов'язку). Єдність знань і переживань – головна умова формування будь-якої моральної якості особистості.

Специфіка формування у вихованців ціннісного ставлення до дійсності зумовила необхідність створення спеціальних психолого-педагогічних умов, які передбачали б специфічні засоби взаємодії з учнями, форми і методи роботи на уроках. Основним критерієм вибору методів стала можливість максимального забезпечення особистої позиції дитини щодо ціннісного ставлення до дійсності. Цьому сприяють активні форми особистісно орієнтованого навчання і виховання, які створюють умови для самостійного усвідомлення учнем загальнолюдських цінностей. За їх допомогою учні не пасивно сприймають моральні норми, цінності, етичні правила чи вимоги, а переходять на позицію їх активного створення. Набуті таким чином знання залишаються у свідомості дітей як пережиті, чуттєво забарвлені, з позитивним особистим сенсом.

Зауважимо, що підліток орієнтується переважно на цінності, які панують в середовищі однолітків. При цьому цінності, пропоновані

сім'єю, іншими дорослими, часто відкидають. Тому в процесі духовно-ціннісної освіти слід широко використовувати інтерактивні методи, колективні справи – ще й тому, що за допомогою них учні, взаємодіючи під керівництвом вчителя, *засвоюють цінності в колективі ровесників.*

Формування ціннісних орієнтацій учня відбувається через створення мотиваційної сфери в урочній і позаурочній індивідуальній діяльності, що забезпечує формування духовно-компетентної особистості.

Провідним методом виховання духовно-моральних цінностей є **метод творчого етичного діалогу**. Сюжетну, проблемну основу етичного діалогу слід визначати відповідно до вікових та індивідуальних особливостей учнів. При цьому вплив на дитину має бути більше опосередкований, ніж прямий. Стимулювання учнів до думки, дії, рішення сприяє вияву активності особистості.

Максимально оптимізує навчально-виховний процес **проблемно-пошуковий метод**. Аналізуючи на уроці проблему, учні під керівництвом учителя мають відокремлювати відоме від невідомого, актуалізувати засвоєні знання. Це робить процес жвавим, розвиває творчість, підвищує інтерес до навчання, а успішне з'ясування проблемного питання сприяє міцності знань. Учні мають обґрунтовувати свої думки і спільно з учителем доводити правильність суджень.

Перебуваючи в ситуаціях, близьких до життєвих, учні роблять моральний вибір, рефлексують щодо своєї поведінки, вчинків. Іноді це непросто, у дітей з'являються сумніви, яких раніше не було. Саме це примушує замислитись над тим, що є найціннішим в житті (а не просте дитяче, «що таке добре і що таке погано»). Саме тому, вчителю слід надавати увагу складанню спеціальних **завдань для рефлексії**.

В духовно-ціннісному вихованні має переважати **суб'єктивно-діяльнісний підхід**, що якісно змінює глибинне ціннісно-сенсове «я» учня, розвиває у дітей

здатність мати свою оцінно-рефлексивну позицію. Особливе емоційне переживання під час роботи над діяльнісною справою забезпечує перехід зовнішніх цінностей як зразків у внутрішню орієнтацію на них.

Нагадуємо, що в Дніпропетровській області з 1 вересня 2014 р. розпочинається другий, діагностико-концептуальний етап науково-експериментальної роботи на тему **«Розвиток аксіосфери особистості в сучасному навчальному закладі на засадах традиційних духовних цінностей»**, що передбачає створення умов для реалізації програми експерименту, а саме: формування складових системи розвитку аксіосфери особистості учня на засадах науково-філософської та духовної, моральної і культурної традиції і опрацювання моделі її реалізації в освітніх закладах. Більшість експериментальних навчальних закладів як профільний базовий предмет обрали один з курсів духовно-морального спрямування. Досвід роботи за програмою цих курсів («Етика», «Етика: духовні засади», «Основи християнської етики», «Біблійна історія та християнська етика», «Християнська етика в українській культурі» тощо) в межах і поза межами експериментальної діяльності переконує в їх доцільності та актуальності. Це виявляється, насамперед, у бажанні дітей вивчати ці предмети та прагненні узгоджувати свою поведінку з нормами світської чи християнської моралі, у позитивних відгуках батьків на результати вивчення дітьми цих курсів.

Створені педагогами Дніпропетровщини методичні розробки за програмою «Біблійна історія та християнська етика» (5-8 класи), що отримали гриф Міністерства освіти і науки України, можуть допомогти вчителю досягти головної мети викладання цього курсу – збагачення дітей духовно-етичними знаннями для розвитку життєтворчого мислення і набуття діяльного досвіду на основі християнського світогляду.

Застосування наданого методичного матеріалу дає змогу ви-

рішити в певній системі через ефективні форми і прийоми роботи на уроках такі завдання:

- глибше пояснення учням джерел християнської моралі;
- формування християнського світогляду школярів;
- закріплення знань учнів про християнські моральні цінності щодо Бога, рідних, ближніх, Батьківщини, природи, самого себе;
- виховання позитивних рис характеру на засадах християнських моральних цінностей;
- формування чуттєвої, розумової, комунікативної та діяльнісної сфер особистості учнів на засадах християнських цінностей;
- використання потенціалу української культури для виховання християнських чеснот;
- формування свідомості та відповідальності учня;
- створення належних морально-етичних умов для самопізнання і самореалізації.

Розроблені матеріали для 5-8-х класів поділяються відповідно до програми курсу **«Біблійна історія та християнська етика»** на **три тематичні блоки**. Метою **першого блоку «Бог і людина»** є введення школяра у світ Біблії, в якому на основі вивчення та осмислення вчинків людей, описаних у Старому та Новому Заповітах, особлива увага звертається на формування основних морально-етичних цінностей особистості. Метою **другого тематичного блоку «Віра та людина»** є ознайомлення учнів з видатними постатями в історії українського народу, чия діяльність суттєво вплинула на формування, становлення і розвиток української державності; духовними святинами, які грали вирішальну роль у розвитку культури і духовності українського народу; Заповідями Божими як основою морального життя людства і християнським вченням про людину. **Третій тематичний блок «Християнська культура і людина»** ознайомлює учня з традиційною духовною та етнографічною культурою українського народу: християнськими традиціями та святами, таїнствами та обрядами, християнськими коренями культурних надбань українського народу, нормами поведінки в суспільстві у світлі християнської моралі.

Всі представлені в уроках вправи є одним із можливих аспектів практичного втілення траєкторій духовно-етичного виховання. Вони мають бути максимально різними, оскільки цінності людини – це те, що найважче піддається простій трансляції, передачі від їх носіїв-вихователів учням.

Урок має бути активною інтелектуально-творчою взаємодією вчителя і учня. За допомогою

ПЕДАГОГІЧНИЙ ДОСВІД: МОЖЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ І ЛІТЕРАТУРИ

різних форм і методів опрацювання поурочного матеріалу педагог зможе більш ефективно створити умови для того, щоб занурити дитину в атмосферу пізнання загальногуманістичних цінностей, допомогти знайти себе в них. Це зовсім не означає, що дитина має бути безпристрасним слухачем: її цінності і сенси мають бути залучені до пізнавального процесу. Учитель не може нав'язувати вихованцям свої ціннісні погляди, але може створити те емоційно-інтелектуальне поле напруги, в якому відбувається усвідомлення буття, суті культури, духовно-етичних сенсів і цінностей. Тільки у такому спілкуванні, у цій зустрічі двох душ народжуються духовно-ціннісна, світоглядна єдність, спільність віри, надії і любові, життєвих настанов і поведінкових дорожчазказів, ідеалів і цінностей.

Нагадуємо, що викладання предметів духовно-морального спрямування в загальноосвітніх та експериментальних навчальних закладах можливе лише за умови письмової згоди батьків і за наявності підготовленого вчителя. Відповідно до Закону України «Про загальну середню освіту» викладати навчальний предмет «Етика» і факультативні курси духовно-морального спрямування можуть особи, які мають вищу педагогічну освіту та документ про проходження відповідної курсової підготовки при обласному інституті післядипломної педагогічної освіти.

Головна мета духовного виховання – вільне створення особистістю внутрішньої системи цінностей. Важливо не лише навчити дитину правилам поведінки, але й допомогти відчувати прагнення жити за ними. Можна бути чудово обізнаним на мистецтві, знати напам'ять Біблію, мати декілька вищих освіт, але при цьому бути людиною бездуховною, якщо всі внутрішні скарби не реалізуються у добрих вчинках, не покращують, не перетворюють життя.

Як би не відбувалось духовне становлення особистості, головними інтегральними аспектами духовно-моральної освіти і виховання є: сприяння розумінню особистістю самої себе і усвідомленню потужності впливу цього розуміння на розвиток особистості на підставі життєвого самовизначення через ціннісне осмислення пережитих подій, самореалізація відповідно до ухваленого рішення, і розуміння відповідальності за свій вибір. У свідомості учнів мають формуватись індивідуальні ціннісно визначені проекти життя, адаптовані до нових швидкоплинних умов, і конструкти найоптимальнішої поведінки у складних, багатомірних, кризових, особливо форс-мажорних ситуаціях суспільства ризику.

Олена РОГОВА, доцент кафедри філософії освіти, кандидат філософських наук

У роботі над обласною педагогічною проблемою практична діяльність учителів української мови і літератури збагатилася творчим досвідом навчання, результати якого спостерігаємо, зокрема, в досягненнях учнів на Всеукраїнській предметній олімпіаді, Міжнародному мовно-літературному конкурсі учнівської та студентської молоді імені Тараса Шевченка, Міжнародному конкурсі з української мови імені Петра Яцика.

Належної уваги заслуговує досвід роботи викладача української мови і літератури ДПТНЗ «Західно-Дніпровський центр професійно-технічної освіти» Ірини Леонідівни Антоненко. Суть його у тому, що викладач спільно з психологічною службою центру спрямовує зусилля на розкриття творчих здібностей молоді у процесі навчання обраній професії та в позаурочний час. Виявляти здібності допомагає комплексна психодіагностика особистості, яка стимулює процес самовиховання, самопізнання, самореалізації учнів, допомагає виявляти індивідуально-психологічні передумови, що або сприяють ефективному розвитку обдарованої особистості, або навпаки – гальмують цей процес.

Для створення середовища розвитку обдарувань батькам учнів центру запропоновано **дотримуватися десяти золотих правил**, які можна популяризувати й в інших навчальних закладах:

1. *Не марнуйте час дитини.* У ранньому дитинстві мозок найкраще сприймає нове й накопичує знання. Отже, дбайте, щоб життя не було нудним, одноманітним, безбарвним. Сприятливе середовище підвищує коефіцієнт розумового розвитку.

2. *Формуйте самоповагу.* Власний образ, закріплений свідомістю, є визначальним у сім'ї і при виборі друзів. Успіх і майбутній добробут, перш за все, залежить від себе.

3. *Навчіть дитину спілкуватися.* Цьому допоможе щира любов до батьків, приязне ставлення до близьких, зовнішня привабливість, можливість спостерігати правильне соціальне спілкування, правильна самооцінка, достатній запас слів, вміння підтримувати розмову.

4. *Пильнуйте, щоб дитина не стала телеманом.* Телемани реагують швидше, але часто без осмислення.

5. *Виховуйте відповідальність.* Прикладом є добра поведінка батьків.

6. *Навчайте шанувати сім'ю.* Любов і повага виховують краще настанов.

7. *Дбайте про гарне оточення.* Оточення впливає на моральні орієнтири, поведінку людини. Стежте за колом товаришів ваших діти. Поцікавтеся репутацією навчального закладу, де вони навчаються.

8. *Будьте вимогливими.* У таких сім'ях діти краще виховані,

Розробка та апробація моделей креативної освіти, визначення основних показників творчої компетентності особистості, впровадження інноваційних технологій навчання на уроках української мови і літератури для розвитку творчого потенціалу шкільної молоді у 2014–2015 навчальному році орієнтують учителів української мови і літератури на удосконалення психолого-педагогічного супроводу особистості в системі креативної освіти, аналіз накопиченого досвіду, визначення його основних ідей для широкого впровадження.

але пильнуйте, щоб не бути жорстокими.

9. *Привчайте дітей до праці.* Успішний життєвий шлях можна запрограмувати, проте діти мають знати, що він нелегкий.

10. *Не виконуйте за дітей те, що вони можуть зробити самі.* Нехай звикають до роботи й роблять щось не лише для себе, а й для інших.

Широкому загалу вчителів української мови і літератури, керівників районних, міських, шкільних методичних об'єднань буде корисно ознайомитися з досвідом учителя-методиста Царичанської СЗШ Валентини Олександрівни Онищенко, яка досягла оптимального використання технологічного арсеналу можливостей навчання української мови і вивчення літератури у допрофільній та профільній підготовці школярів. Творче впровадження елементів її досвіду допоможе у формуванні комунікативної і літературної компетенцій школярів засобами продуктивних технологій креативної освіти, визначених Державним стандартом базової і повної загальної середньої освіти і не реалізованих повністю вчителями шкіл нашої області.

Перед керівниками методичних об'єднань також постануть завдання: покращити недостатньо сформовані вміння учнів спостерігати за навчальним процесом і спілкуванням з учителями, осмислити лінгводидактичне визначення того, що учні, які обирають для себе професію філолога, наслідуючи улюбленого вчителя, перебуваючи під його впливом, отримують багато ширшій уявлення про професійну діяльність педагога. Отже, у новому навчальному році вчителям української мови і літератури у вирішенні цього завдання допоможуть перегляди учнями документальних і художніх фільмів на базі Дніпропетровського Будинку мистецтв, прослуховування обласних радіопередач, присвячених вивченню літератури рідного краю, відвідування мистецьких виставок, створених навчально-методичною лабораторією української мови і літератури Дніпропетровського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти спільно з учителями української мови і літератури Дніпропетровська, Дніпродзержинська, Нікополя, Апостолівського, Кри-

вичанського, Криворізького, Петриківського, Нікопольського, П'ятихатського, Покровського, Томаківського районів.

Потребують корегування вміння ефективно використовувати метод критичного мислення і письма. Як правильно моделювати урок української мови і літератури, як правильно використовувати технологію кластера? Про це залюбки розповість і поділиться своїм досвідом порівняльно-дослідницької роботи, розвитку пізнавальної активності учнів Тетяна Геннадіївна Білаш із Вишневої СЗШ Софіївського району.

Результати курсової підготовки при ДОППО свідчать, що деякі вчителі української мови і літератури недостатньо свідомо сприймають структурні зміни навчальних програм і більш схильні до лінійного викладу матеріалу. Однак впровадження досвіду **використання фреймового структурування** (мовленнєво-когнітивної форми представлення стереотипного явища, ситуації, події) навчального матеріалу підручників може покращити вищу якість навчання учнів, позитивно вплинути не лише на їхнє знання, уміння, навички, а й на рівень вихованості, загальної культури.

Над реалізацією фреймового структурування навчального матеріалу на уроках української мови і літератури плідно працюють Світлана Дмитрівна Васильченко із Червонотоківської СЗШ Апостолівського району, Ольга Федорівна Воскобойнікова із Верхньодніпровської СЗШ № 1, Ірина Георгіївна Лубенська із Петропавлівської СЗШ № 2, Ірина Василівна Хижняк із Томаківської СЗШ № 1. Ці вчителі можуть розповісти про, які особливості фреймового структурування навчального матеріалу на уроках словесності, у чому перевага використання фреймів, які методичні особливості їхнього використання у навчальному процесі, як довготермінова пам'ять, досвід учнів може отримати своєрідне психологічне обрамлення – фрейм, різновид критичного мислення, завдяки чому розвивається творча уява учасників навчального процесу, креативне й самостійне мислення, здатність узагальнювати, орієнтуватися в різних ситуаціях.

Для поглиблення знань про творчість Великого Українця –

Тараса Григоровича Шевченка у новому навчальному році презентуватиме збірник інтернет-завдань для учнів старших класів Наталя Миколаївна Сусоєва, вчитель української мови і літератури Миколаївської СЗШ Петропавлівського району. Чим цінний її посібник? Інтернет-завдання, розроблені авторкою, максимально спрямовані на реалізацію навчальної мети, впевнене керування самостійною роботою учнів для засвоєння як теоретичного, так і практичного матеріалу. Вони сприяють розвиткові мислення, активізують пам'ять, увагу школярів, їхню здатність аналізувати ситуації, пов'язані з опрацюванням конкретного навчального матеріалу, виступати перед аудиторією однокласників зі своєю роботою.

Дослідженню культурологічного, герменевтичного та психологічного аспектів уроку присвятила свою творчу діяльність Оксана Вадимівна Козюра – досвідчений вчитель української мови і літератури Криворізької СЗШ № 15 імені Миколи Решетняка. Заняття, на яких будуть використані пропонувані вчителем елементи технології створення системно-синергетичного характеру уроків, сприятимуть реалізації методу побудови фреймових структур на уроках мови і літератури.

Запропоновані для впровадження ідеї досвідів, створених учителями української мови і літератури шкіл області, є базою для ефективного уроку мови і літератури, успішного навчання школярів, реалізації вимог Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти, Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання.

Безумовно, вони не вичерпують усіх аспектів, які потребують корекції відповідно до обласної педагогічної проблеми: «Креативна освіта для розвитку інноваційної особистості».

У новому навчальному році зусилля фахівців-філологів української мови і літератури будуть спрямовані на оволодіння системою формування україномовної особистості з урахуванням освітніх інновацій, а також опанування варіативними методиками навчання.

Лідія ПІСКОРСЬКА, завідувач навчально-методичної лабораторії української мови і літератури

Вивчення двох іноземних мов у сучасній школі – це реальність і потреба сьогодення. Метою іншомовної освіти у глобальному масштабі є розвиток полікультурної й багатомовної особистості, у тому числі через формування її комунікативної компетентності, що проявляється у здатності й готовності спілкуватися засобами іноземної мови на міжкультурному рівні в широкому культурологічному аспекті.

Уроки іноземної мови мають не лише навчальну мету, а й розвивальну: тренують пам'ять, розширюють світогляд, знайомлять з іншою культурою. Дуже важливо, щоб дитина бачила, що ця мова – засіб спілкування багатьох людей, а не тільки навчальний предмет у школі. Крім того, для підлітків важливо виділитися із загалу, а іноземна мова може бути одним із засобів для цього.

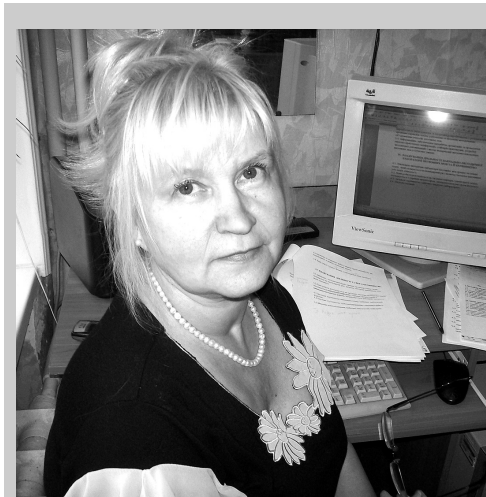
Поліглоти зазначають, що найскладніша для засвоєння мова – перша, а всі інші даються легше. У багатьох мовах є схожі слова (наприклад, інтернаціоналізми), часто подібні граматичні конструкції.

Дитині легше вивчати другу іноземну мову завдяки методам, які вона засвоїла у процесі вивчення першої мови. Французька, англійська і німецька мови належать до різних груп (романської й германської), але граматична будова, а також багато латинських запозичень у лексичному складі у них схожі. Крім того, у кожній мові є свої «легкі сторони». В одній простіша граматики, в іншій – правила читання, в третій – вимова.

Основні відмінності викладання іноземної мови як другої порівняно з першою

Коли ми вивчаємо першу мову, то тривалий час намагаємося усвідомити, що таке іноземна мова і витрачаємо чимало часу для того, щоб зрозуміти систему мови. Коли дитина починає вивчати другу іноземну мову, у неї вже є досвід, уявлення про систему мови. Якщо ви знаєте англійську, вам уже не треба пояснювати багато речей, котрі відсутні в рідній мові, проте присутні в англійській (наприклад, артикль). У дитини вже є відчуття мови, присутня також і стратегія вивчення мови – частіше, щоправда, на підсвідомому рівні. Тобто дитина уже знає, наприклад, як їй краще запам'ятовувати слова.

Водночас збільшується свідомо складова навчання, тобто дуже багато матеріалу сприймається вже свідомо, і саме тому процес вивчення другої іноземної мови прискорюється.

Сучасний етап розвитку міжнародних зв'язків України вивів нашу державу на європейський та світовий рівні. Нові політичні, соціально-економічні та культурні реалії потребують певних трансформацій процесу навчання іноземних мов, переосмислення його цілей, змісту і технологій, суттєвого оновлення мовної освіти і наближення реалій системи освіти в Україні до загальноєвропейських і світових стандартів. Важливо формувати в учнів світоглядні позиції, які враховували б сучасні потреби суспільства: знання багатьох іноземних мов, лінгвістична грамотність, толерантність до іншомовних культур, готовність до міжкультурного спілкування.

Знайомство із другою мовою варто розпочинати також із ознайомлення учнів з культурним портретом країни. Наприклад, у франкомовних країнах є поняття «франкофонія», аналог в англійській – англоговні країни. Починаючи вивчення французької мови, діти вже знають сотні французьких слів (*макіяж, візажист, тет-а-тет, бульйон, гарнір, кутюр, багаж, дежа-вю тощо*).

Багато чинників полегшують роботу з навчання другої іноземної мови.

В учнів уже сформовані **загально навчальні вміння**, а саме:

- працювати в різних режимах (*індивідуально, у парах, у групах*);
- спостерігати, порівнювати, аналізувати, аргументувати;
- розпізнавати, диференціювати мовні явища та слова (артиклі, власні імена, структуру пропозиції, дієслозв'язки);
- сприймати іноземну мову на слух, спілкуватися з одним чи кількома співбесідниками;
- користуватися словником, застосовувати інтуїцію, здогадку.

Усі ці вміння й навички вже прищеплені вчителями першої іноземної мови. Треба тільки вміло їх використовувати. Учень уже усвідомлює, що вивчення другої іноземної не надто складний процес, якщо знати першу іноземну і використовувати свої знання при оволодінні другою.

Практика навчання іноземних мов доводить, що труднощі оволодіння кожною новою іноземною мовою зменшуються приблизно вдвічі порівняно із зусиллями, які витрачаються на вивчення першої іноземної мови.

Позитивне перенесення досвіду вивчення першої іноземної мови може відбуватися на трьох рівнях:

- на рівні мовно-мисленнєвої діяльності – чим більшою кількістю мов людина володіє, тим більше розвинуті її мов-

но-мисленнєві механізми, такі як пам'ять, зорове та слухове сприйняття;

- на рівні мови – схожі лінгвістичні явища в першій іноземній мові;
- на рівні навчальних умінь, якими учень оволодів під час вивчення першої іноземної мови і які переносяться ним на оволодіння другою іноземною мовою та полегшують процес засвоєння.

Обсяг курсу другої іноземної мови компенсується лінгвістичним досвідом учнів, отриманим при вивченні рідної і першої іноземної мов. Цей чинник є істотним у методиці навчання, оскільки саме досвід учня визначає особливості навчання другої іноземної мови. Цей досвід є синтезом знань, умінь і навичок, отриманих раніше, й має позитивний вплив на засвоєння другої іноземної мови, попри наявність дії першої, що інтерферує.

Істотним у методиці викладання другої іноземної мови є врахування психологічних особливостей учнів. Навчання другої іноземної мови починається в ранньому підлітковому віці.

Оволодіння складними інтелектуальними операціями та збагачення понятійного апарату роблять розумову діяльність стійкішою та ефективнішою, наближаючи її до діяльності дорослого. Внаслідок цього імітаційно-інтуїтивні прийоми поступаються місцем аналітичним формам роботи, узагальненню, систематизації, порівнянню мовних фактів.

Обов'язковою умовою ефективності процесу навчання другої іноземної мови є її *когнітивно-комунікативний характер*, що передбачає усвідомлене засвоєння. Головне місце посідають *завдання пізнавального характеру*.

При навчанні другої іноземної мови дуже важливо використовувати сучасні освітні технології. До цього спонукають і навчальні посібники, й інтенсивність процесу навчання – дві години на тиждень.

При цьому зменшується частка репродуктивної діяльності в навчальному процесі, що можна вважати ключовим моментом у навчанні іноземних мов узагалі.

До таких технологій належать: проблемне навчання; колективне навчання; різномірне навчання; дослідницькі методи навчання; проектні методи навчання; технологія дебатів; технологія ділових, рольових та інших видів ігор; навчання у співпраці; технологія дистанційного навчання.

Починаючи із 5-го класу, усі ці технології на тому чи іншому рівні впроваджуються на уроках і в позаурочний час. Учні захищають свої проекти, проводять дослідження, виступають у різних ролях, пропонують свій варіант вирішення проблеми з урахуванням вікових і мовних можливостей. Природно, *комунікативна спрямованість* навчання при цьому зберігає своє пріоритетне значення. Успішне оволодіння другою іноземною мовою залежить від того, наскільки забутий той факт, що вона друга, що, попри всі труднощі й брак мовних навичок, учні «борсаються і випливають».

Слід зазначити, що успішне навчання другої іноземної мови залежить не тільки й навіть не стільки від засвоєння матеріалу навчального посібника, скільки від рівня занурення в «життя із іноземною», участь в іншомовному житті не лише першої, але і другої іноземної мови.

Є ще більше передумов для навчання другої іноземної мови, ніж при навчанні першої, завдяки досвіду вивчення іноземної мови, пізнішому початку навчання і завдяки цьому – усвідомленішому ставленні до вивчення мови.

Потрібно зважати на індивідуальні особливості учня й диференціювати навчання, враховуючи рівень вивченої першої мови. Для одних учнів треба створювати умови для швидшого просуван-

ня, іншим – давати можливість для повторення і тренування. Дуже важливі принципи економії та інтенсифікації навчання. Процес оволодіння другою іноземною мовою можна інтенсифікувати, якщо учні мають високий рівень володіння першою мовою.

Навчання першої іноземної мови в 6-му класі буде здійснюватися за програмами «Іноземні мови. 5-9 класи» та підручниками:

Англійська мова. 6 клас; авт. Карпюк О.Д. («Лібра Терра», 2014).

Англійська мова. 6 клас; авт. Несвіт А.М. («Генеза», 2014).

Німецька мова, 6 клас; авт.: Горбач Л.В., Савченко Л.П., Сидоренко М.М. («Грамота», 2014);

Німецька мова. 6 клас; авт.: Сотникова С.І., Гоголева Г.В. («Ранок», 2014).

Французька мова. 6 клас; авт. Клименко Ю.М. («Генеза», 2014).

Іспанська мова. 6 клас; авт.: Редько В.Г., Береславська В.І. («Генеза», 2014).

Навчання другої іноземної мови в 6-му класі буде здійснюватися за програмами «Іноземні мови. 5-9 класи» та підручниками:

Англійська мова. 6 (2) клас; авт. Пахомова Т.Г. («Методика», 2014).

Французька мова. 6 (2) клас; авт. Клименко Ю.М. («Методика», 2014);

Французька мова. 6 (2) клас; авт.: Чумак Н.П., Кривошеєва Т.В. («Видавничий дім «Освіта», 2014).

Німецька мова 6 (2) клас; авт.: Сотникова С.І., Білоусова Т.Ф. («Ранок», 2014);

Німецька мова 6 (2) клас; авт.: Сидоренко М.М., Палій О.А. («Ранок», 2014).

Питання для обговорення на серпневих засіданнях МО вчителів іноземних мов:

– особливості навчання іноземної мови на початковому етапі;

– викладання другої іноземної мови;

– засоби навчання (основні та допоміжні; для вчителя й учня; технічні та нетехнічні);

– система контролю (вхідний, поточний, семестровий, проміжний);

– використання сучасних технологій на уроках іноземної мови (проблемне навчання, різномірне навчання; технологія дебатів, технологія дистанційного навчання).

Марина АЛУЄВА, завідувач навчально-методичної лабораторії іноземних мов кафедри гуманітарної освіти

РОСІЙСЬКА МОВА, ЛІТЕРАТУРА, СВІТОВА ЛІТЕРАТУРА У 2014–2015 НАВЧАЛЬНОМУ РОЦІ

**Ваша сила – віра в себе,
Ваша свобода –
відповідальність за свій розвиток,
Ваші здібності – культура самостворення.**
Олексій Смоловик

Минулий навчальний рік пройшов в умовах запровадження нових Державних стандартів, нових навчальних програм, які почали діяти з 5 класу.

Для професійної підготовки до роботи за новими документами були проведені відповідні методичні заходи.

Обласний семінар «Викладання предметів філологічного циклу за новими програмами у 5 класі» у Кривому Розі дав багато сучасних поглядів і порад до переходу на викладання предметів за новими стандартами та адаптації учнів до навчання в нових умовах.

На високому організаційному та інноваційному рівні в Орджонікідзе відбувся фестиваль комунікативних ігор для учнів 5–6-х класів. Яскраві враження подарував читачський марафон «Благородне читання», який щорічно проводить майстерня під керівництвом С.Е. Ільчук (СЗШ № 8).

Плідним був цей рік для обласних творчих філологічних майстерень: О.В. Гусевої (гуманітарна гімназія Ленінського району), Г.О. Пуліної (юридичний ліцей), Т.О. Пінчук (СЗШ № 26) у Дніпропетровську, Т.В. Твердохлебової та Л.В. Земляної – керівників методоб'єднань Широкивського та Петропавлівського районів. Видані нові методичні посібники «Нові імена у новій програмі. 5 клас», «Подумай і сплануй. Ювілейні дати», «Вершини творчості М.Ю. Лермонтова» тощо.

Методоб'єднання вчителів російської мови та світової літератури продемонстрували активізацію деяких регіонів у формуванні креативної освіти. Показники участі МО педагогів у філологічному житті області були розподілені у рейтингу за трьома групами: райони великих міст, міста та сільські райони. Відповідно, переможцями стали: Індустріальний район Дніпропетровська, Дніпродзержинськ, Покровський район. Керівники МО цих регіонів отримають винагороду – набори художньої літератури, яку нам презентував Фонд «Русский мир».

Обласна олімпіада з російської мови і літератури у 2014 році виявилася для деяких учасників складнішою, ніж зазвичай. Але наші учні змогли вибороти на всеукраїнському етапі I, II та III місця. Тому рівень завдань на обласній олімпіаді буде зростати, щоб наші юні філологи були конкурентоспроможними і надали.

Відбувся цього року черговий Всеукраїнський конкурс «Учитель року» у номінації «Світова література». Переможницею обласного етапу стала вчителька СЗШ № 1 Дніпропетровська Наталя Василівна Чеберко. Конкурсні заходи були цікавими, філологи виявили якісну підготовку. Але були й недоліки, які, мабуть, завадили яскравіше виступити на всеукраїнському рівні. Так, на обласний заочний етап конкурсу були чомусь надіслані роботи з російської мови та літератури, деякі досвіди не мали опису та оформлення відповідного рівня. Хотілось, щоб досвіди були більш технологічними і різноманітними за тематикою, спрямованими на роботу з текстом художнього твору, його аналіз, роботу зі словом літературного твору. Тому вважаємо необхідним нагадати особливості створення свого досвіду, його оформлення та презентації. Методичної літератури, яка б допомогла зробити це якісніше, достатньо, але хотілось б зупинитись на деяких порадах з білоруського посібника «Описание опыта собственной педагогической деятельности как конкурсное мероприятие», (авт.-сост. Е.В. Шахрай. – Могилёв: УО «МГОИРО», 2012).

Понятие «педагогический опыт» на современном этапе развития образования рассматривается в двух значениях: широко и узко. В первом случае педагогический опыт является составной и необходимой частью и разновидностью общечеловеческого опыта. Он сформировался в результате действия генетических механизмов социальной наследственности в области воспитания и обучения. В таком понимании опыт представляет собой богатейшую сокровищницу профессиональных ценностей, созданных педагогами всех времён и народов, он носит массовый характер.

К передовому педагогическому опыту в более узком смысле этого понятия относят такую практику, которая содержит в себе элементы творческого поиска, новизны, оригинальности, то, что иначе называется новаторством. Такой педагогический опыт особенно ценен потому, что он прокладывает новые пути в педагогической практике и педагогической науке, поэтому именно новаторский опыт в первую очередь подлежит анализу, обобщению и распространению. Между простым мастерством и новаторством часто бывает трудно провести границу, потому что, овладев известными в науке принципами и методами, педагог обычно не останавливается на достигнутом. Находя и используя всё новые и новые оригинальные приёмы или по-новому, эффективно сочетая старые, педагог-мастер постепенно становится подлинным новатором. По А.А. Глинскому, «педагогический опыт – это эффективный опыт, который позволяет достигать оптимальных результатов в образовательном процессе при сравнительно незначительных затратах сил, времени и средств. При этом оптимальность рассматривается как достижение наилучшего результата в данных условиях при минимальных затратах времени и усилий всех участников образовательного процесса, а эффективность – как степень достижения заданной педагогической цели с учётом оптимальности». Под педагогическим опытом организаторы конкурсов профессионального мастерства подразумевают систему методов,

приёмов и средств обучения, разработанных автором или заимствованных, но удачно применяемых им в практике и направленных на решение актуальных проблем преподавания предмета». **Обобщить опыт** – значит вывести и сформулировать основные идеи, на которых он построен; обосновать правомерность, продуктивность и перспективность этих идей; раскрыть условия, при которых возможна их реализация; выявить объективные закономерности, требования, правила воспроизведения, творческого использования и развития конкретного опыта. **Обобщение** идёт наиболее успешно, если анализ опирается на конкретные педагогические идеи, практика подкрепляется теорией. **Обобщить педагогический опыт** – значит вписать его конкретное познавательное содержание в знание более общее, теоретическое. **Обобщение опыта** – это всегда выход на конкретного потребителя. Адресная направленность опыта предполагает ответы на вопросы: кому, когда, где, как его использовать. **Обобщается опыт** как целостная система, и только потом определяется круг его потребителей, которые могут использовать его как целиком, и по-модульно. **На этапе описания педагогического опыта конкурсант** должен продемонстрировать креативность своего профессионального мышления, умение выделять педагогические проблемы, расчленять их на задачи, находить в процессе исследовательской или практико-экспериментальной деятельности способы их решения, оформлять всё это в виде авторских программ, концепций, систем, методик, технологий, несущих в себе оригинальные стратегию и тактику.

Повседневная учебная работа большей частью проводится многократно проверенными методами и потому традиционна. Но вот педагог начинает замечать, что в сложившихся и привычных формах и методах, приёмах организации этой работы есть такие моменты, которые не удовлетворяют его, потому что недостаточно эффективны. И тогда начинается творческий поиск педагога-новатора. Следовательно, **первый этап** изучения и обобщения педагогического опыта – обна-

ружение противоречия между сложившимися формами и методами работы, с одной стороны, и потребностями повышения её эффективности – с другой. Это противоречие осознаётся, осмысливается; формулируется проблема в терминах (понятиях и категориях) педагогической науки. В соответствии с проблемой начинается поисковая работа (**второй этап**): выявляются находки, новинки в работе. Определяется объект исследования и обобщения опыта. Затем составляется программа изучения и обобщения опыта (**третий этап**): окончательно формулируется тема и цель, уточняется объект (класс/классы, разделы программы и др.) и предмет (методы, приёмы, технологии, средства обучения и др.) изучения и обобщения. Определяется теоретическая база опыта (из каких научных идей, теорий, положений он исходит). На основе программы педагог проводит самоизучение, самоанализ и самооценку образовательного процесса и его результатов (**четвёртый этап**): сбор педагогических фактов и другого эмпирического и информационного материала. Полученный материал уточняется, проверяется его достоверность. Описываемый опыт затем осмысливается, самообобщается (**пятый этап**): сопоставляются, сравниваются, анализируются факты, выявляются взаимосвязи между ними, выясняется характер зависимости педагогического процесса от конкретных условий. Затем следуют выводы. Следующий этап – **шестой** – описание опыта. **Задача описания опыта** – показать, чем именно он полезен, побудить к повторению и распространению инновации. **Обобщение и описание опыта** – это выделение конкретной общепедагогической идеи, которую можно будет пропагандировать среди педагогической общности для использования в практике работы. Таким образом, представление опыта и пропаганда (распространение) его идей – **седьмой этап**.

Композиционно в описываемом опыте могут выделяться вводная, основная и заключительная части.

Вводная часть Указываются актуальность рассматриваемого опыта, те-

ма, предмет материала, сформулированные в заглавии; показывается научно-практическая значимость, проблематичность рассматриваемого опыта, чтобы у читателя создалась определённая установка на восприятие его содержания и возник целенаправленный интерес. Целесообразно очертить круг вопросов, которые будут рассматриваться в опыте. Необходимо отметить индивидуальную вклад автора.

Основная часть Дается изложение рассматриваемого опыта, освещаются существующие подходы и пути их решения. Основную часть можно начать с описания достигнутых результатов в опыте педагога. Важно выявить и обосновать те конкретные противоречия, которые обусловили творческий поиск. При описании опыта в частных и общих выводах и их обосновании должно проявиться авторское отношение к нему.

Заключительная часть Содержит сведения о фактическом состоянии проанализированной проблемы. Здесь прослеживаются причинно-следственные связи между используемыми педагогом средствами и полученными результатами. В заключительной части могут быть даны выводы и рекомендации, а также прогнозы, отражающие перспективы развития данного опыта, проблемы и пути их решения.

Приложение Составляется при необходимости. Таблицы, примеры, материалы справочного характера и пр. не должны повторять текст работы, а лишь служить её дополнением. В приложении приводится список использованных источников, на которые должны быть ссылки в тексте.

Наступний навчальний рік має особливості, обумовлені новими стратегіями освіти. Вивчення предметів філологічного циклу здійснюватиметься за Типовими навчальними планами, складеними Міністерством освіти і науки України (наказ від 29.05.2014 № 664) та відповідно до листа МОНУ від 11.06.2014 № 1/9-303. Програмове забезпечення, науково-методичний супровід викладання предметів філологічного циклу наданий у методичних рекомендаціях Міністерства освіти і науки України та інституту інноваційних технологій і змісту освіти (www.mon.gov.ua).

На початку нового навчального року філологи часто звертаються з питаннями про орфографічний режим, роботу із зошитами. Нагадуємо, що правила заповнення журналу, оформлення зошитів з російської мови, літератури, світової літератури регламентуються міністерськими рекомендаціями та відповідають вимогам з української мови і літератури. Головні документи з цього питання: «Інструкції з ведення класного журналу учнів 5–11 (12) класів загальноосвітніх навчальних закладів», затверджені наказом Міністерства освіти і науки України від 03.06.2008 № 496, Методичні рекомендації Міністерства освіти і науки (лист від 21.08.2010 № 1/9-580).

Марина ЧУБАРОВА, завідувач навчально-методичної лабораторії російської мови і світової літератури кафедри гуманітарної освіти

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ЗАГАЛЬНОЇ ХУДОЖНЬО-МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ: ІНТЕГРАТИВНІ СТРАТЕГІЇ ПОШУКУ

Педагоги довели (Б. Теплов), що художнє виховання завжди включає в себе культивування в особистості здібності сприйняття, яка не з'являється від природи, а потребує копіткої праці та «зустрічі» з творами мистецтва. Сприйняття мистецького твору – творчий акт, який характеризується інтенсивністю творчого переживання, залученням реципієнта мистецької новачки до авторської моделі світосприйняття, та який сприяє збагаченню особистого досвіду художнього бачення світу.

Дослідник когнітивного розвитку дитини Л. Виготський стверджував, що спроможність людини до сприйняття мистецтва і художнього пізнання формується і розвивається внаслідок тривалого системного виховання й самовиховання. Для сприйняття твору мистецтва недостатньо просто зрозуміти почуття, яке володіло автором твору, чи розібратися в образній структурі та ідейному навантаженні новачки. Необхідно також творчо розвинути свої особисті відчуття, відчути в собі естетичний вплив мистецтва, а лише тоді його дія проявиться повністю.

В естетичному компоненті шкільної освіти, згідно з Концепцією художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах, є потужний потенціал наскрізного культурологічного міжпредметного і поліпредметного узагальнення знань, реалізації особистих і соціальних потреб художньо-естетичного розвитку учнів, формування у них світоглядних орієнтацій і компетентностей, виховання прагнення до творчої самореалізації та духовного самовдосконалення у процесі опанування універсальними, світовими і національними культурними цінностями, що закладено в основі предметів художньо-естетичного циклу, зокрема – інтегрованих курсів «Мистецтво» та «Художня культура».

Відповідно до інваріантної частини навчального плану загальноосвітніх навчальних закладів учні вивчають мистецькі дисципліни з 1-го по 11-ий клас, що створює неперервну вертикаль вивчення предметів художньо-естетичного циклу протягом усього навчання. Інтегровані мистецькі предмети вивчають учні початкової та основної школи з предмета «Мистецтво», у старшій школі – з предмета «Художня культура».

У 2014-2015 н.р. відповідно до Державного стандарту загальної середньої освіти, Наказу МОНмолодьспорту від 03.04.2012 р. № 409 учні 6-х класів навчатимуться за новими навчальними планами та програмами.

У новій навчальній програмі інтегрованого курсу «Мистецтво» (авт. Масол Л. та ін.) для 6-го класу наголошується на всебічному ознайомленні учнів з основними жанрами музичного та образотворчого мистецтва, що буде підґрунтям опанування особливостями художніх стилів, які вивчатимуть учні у 8-х і 9-х класах. З музичного мистецтва шести-класники опановуватимуть жанри камерно-вокальної, хорової, камерно-інструментальної та симфонічної музики. З образотворчого мистецтва учні ознайомляться з характерними ознаками й різновидами таких жанрів: анімалістичний, пейзаж, портрет (I семестр), історичний, міфологічний, релігійний, батальний, побутовий, натюрморт (II семестр). Одним із основних видів діяльності на уроках мистецтва є формування та розвиток творчих навичок учнів, тому в

Залучення учнів до різних видів художньо-естетичної діяльності, вирішенню ними практичних завдань чи теоретичних проблем у творчому процесі або пізнавальних, життєвих, практичних ситуаціях, наявність розвинутих і стійких ціннісних орієнтацій, ідеалів, смаків у системі їхнього духовного життя сприяє розвитку та активуванню в учнівській молоді художнього мислення. Адже, саме естетичні засади в духовній діяльності дитини формують у неї досвід фіксування, оперування образами і символами – конкретно-наочними й осяжними розумом і, зокрема, художньо-мистецькими.

6 класі слід звернути увагу на художньо-практичну роботу, інтерпретацію образного змісту творів різних жанрів, використовувати різні художні техніки і матеріали.

Як зазначено в методичних рекомендаціях Міністерства освіти та науки України на 2014-2015 н.р., зміст інтегрованого курсу «Мистецтво» побудовано за моделлю поліцентричної інтеграції мистецьких знань, що передбачає інтегрування домінуючих змістових ліній – музичного та образотворчого мистецтва, що органічно поєднуються в єдиний тематичний цикл і збагачуються елементами хореографії, театру, кіно, які входять до культурологічної лінії державного освітнього стандарту. Таким чином зміст інтегрованого курсу реалізує усі змістові лінії освітньої галузі «Мистецтво» Державного стандарту базової та повної загальної середньої освіти.

Відповідно до нової навчальної програми інтегрованого курсу для учнів 6 класів створено і рекомендовано МОН підручник «Мистецтво» (авт. Масол Л., вид. «Світоч»), який складається з двох частин: «Образ людини у мистецьких жанрах» (I семестр) та «Образи природи в мистецьких жанрах» (II семестр). Як зауважує автор, у підручнику детально висвітлено основні жанри музичного та образотворчого мистецтва, усі теоретичні теми проілюстровано відповідними творами для сприйняття, аналізу-інтерпретації та практично-творчого опрацювання. Основний текст доповнюють рубрики «Портрет митця», «Де цікаво: з історії жанру», «Секрети майстерності», «Мистецька скарбничка» (словник термінів, зокрема – спільних для різних видів мистецтва). Система запитань і завдань для закріплення знань і вмінь передбачає розвиток ключових, предметних, міжпредметних інтегративних компетентностей, вона залучає учнів до різних видів діяльності: репродуктивно-узагальнюючої і художньо-творчої, ігрової і проектно-індивідуальної, групової і колективної. Частина завдань варіативні і передбачають особистий вибір учнів (теми проектів, художньої техніки тощо), самостійну пошукову роботу, зокрема – з використанням інформаційних технологій і можливостей Інтернету.

Предмет «Художня культура» вивчається у 9 класі за програмою «Художня культура» (авт.: Масол Л., Миропольська Н., вид. «Перун», 2005 р.). Зміст програми, як зазначає авторський колектив, є логічним узагальненням вивченого учнями на уроках мистецьких дисциплін у 1-8-х класах і пропедевтикою подальшого вивчення художньої культури у старшій профільній школі.

Учні 10-11-х класів відповідно до обраного профілю навчання опановуватимуть художню культуру за програмами рівня стандарт, академічного та профільного рівня (авт.: Масол Л., Миропольська Н.), що містяться в Збірнику програм з художньо-естетичного циклу для 5-11-х класів (вид. «Перун», 2005 р.), Збірнику програм для профільного навчання (вид. «Оберіг», 2009 р.) та розміщена на сайті МОН (www.mon.gov.ua).

У вимогах до навчальних досягнень учнів на уроках мистецьких дисциплін зазначено, що учні мають набути досвід висловлювати оцінні судження щодо творів різних жанрів мистецтва, виявляти естетичне ставлення до мистецької діяльності, брати участь у дискусіях, порівнювати свою думку щодо творів мистецтва з думками інших і толерантно ставитися до них, виявляти ініціативу та взаємодопомогу у груповій роботі, активність у процесі пізнання мистецтва; використовувати медіаресурси (Інтернет, телебачення тощо) у пошуковій і пізнавальній діяльності.

Варто зазначити, що завдання курсу «Художня культура» переважно у контексті технологічного конструкта особистісно-культурологічного підходу, певною мірою не враховують цілісності й багатоаспектності художньої культури як феномену, надаючи перевагу мистецтву, залишаючи поза увагою художню літературу, стильові ознаки і сам процес художньої творчості, що закладено в чинних навчальних програмах (Художня культура. Естетика: програми для загальноосвітніх навчальних закладів, 10-11 класи. – К., 2010 р.). У цьому аспекті, за висловом Л. Кравченко, децю порушується принцип цілісності сприйняття суб'єктом навчання художньо-освітнього простору регіону, країни, світу та себе в ньому. Культурологічний підхід у вивченні предметів художньо-естетичного циклу загальноосвітніх навчальних закладів має враховувати мікросередовище буття і творчості людини. Таке бачення місця інтегрованих курсів «Художня культура» та «Мистецтво» передбачає вивчення учнями не лише тих тем, які не вивчалися з інших предметів, а насамперед – творче забезпечення вчителем поліпредметних і міжпредметних інтегративних зв'язків, що дають змогу провести системний культурологічний аналіз явищ і феноменів художньої культури. Саме тому педагогам художньої культури рекомендовано перейти від монологічного викладу навчального матеріалу до конструювання діалогу між учнями. Цьому сприятиме використання різних форм роботи на уроці, зокрема – інноваційних художньо-педагогічних технологій: інтегративних, проблемних, інтерактивних

(дискусії, диспути), проектних (індивідуальні, групові та колективні проектні завдання), замінюючи переважно монологічну форму подачі матеріалу на діалогічну. Звертаємо увагу на те, що проектна діяльність має організовуватися на добровільних засадах, – як щодо вибору теми й обсягу пошукової роботи, так і щодо форм презентації.

В умовах особистісно орієнтованого навчання головне завдання вчителя – зацікавити учнів предметом, підібрати завдання, які відповідатимуть і здібностям, і можливостям кожного школяра. Проектну діяльність учнів треба ретельно планувати, поетапно контролювати й оцінювати результати. Вчитель має стежити за виконанням проектів, допомагати учням організувати свою роботу, вчасно коригувати її, консультувати в разі виникнення ускладнень.

Крім того, у старшій профільній школі важливим стає завдання професійної орієнтації учнів. Для цього, як зазначено в рекомендаціях Інституту інноваційних технологій та змісту освіти, слід посилити практичну спрямованість курсу через систему спеціальних творчих завдань з урахуванням інтересів учнів, що водночас виконують функцію «професійних випробувань» – щоб реалізувати й перевірити здібності учнів.

Основними та обов'язковими видами діяльності на уроках, як зазначалося, має бути сприйняття й аналіз-інтерпретація творів мистецтва та мистецька діяльність учнів (вокально-хорова, художньо-практична, творча). Тому навчальні досягнення учнів оцінюються за основними видами діяльності на уроках відповідно до орієнтованих вимог оцінювання навчальних досягнень учнів із базових дисциплін у системі загальної середньої освіти (наказ МОН України від 21.08.2013 № 1222).

Звертаємо увагу на те, що письмові тематичні перевірки (контрольні, самостійні роботи) з інтегрованого курсу «Мистецтво» не проводяться. Тематична атестація проводиться один раз або двічі на семестр і виставляється в журналі в окрему колонку без дати. Тематичні оцінки з художньої культури у 10-11-х класах виставляються після вивчення відповідного розділу програми. При цьому враховують усі види навчальної діяльності учнів, що оцінюються протягом вивчення теми. Тематична оцінка не коригується. Семестрове оцінювання здійснюється на підставі тематичних оцінок. При цьому мають враховуватися динаміка особистих навчальних досягнень учня (учениці) з предмета протягом семестру, важливість теми, тривалість її вивчення, складність змісту тощо. Семестрова оцінка може коригуватися.

Домашні завдання з художньої культури можуть бути практично-творчого чи дослідницько-пошукового характеру (зокрема, виконання проектів, створення композицій у різних мистецьких стилях тощо)

Необхідно зауважити, що відповідно до рекомендацій Міністерства (Лист МОН України від 27.01.2009 № 1/9-55), зважаючи на мистецьке наповнення змісту предмета, місцевим керівним органам освіти рекомендовано під час комплектації педагогічних працівників передбачити годинне навантаження з художньої культури, насамперед – учителів музичного чи образотворчого мистецтва.

Нагадаємо, що навчально-методичне забезпечення щорічно зазначається в Переліку програм, підручників і навчально-методичних посібників, рекомендованих Міністерством для використання в загальноосвітніх навчальних закладах, що друкується на початку кожного навчального року в «Інформаційному збірнику Міністерства освіти і науки України» та розміщується на сайтах МОНУ (www.mon.gov.ua) та Інституту інноваційних технологій і змісту освіти (www.iit.gov.ua).

Автори інтегрованих курсів «Художня культура» і «Мистецтво» наголошують на тому, що навчання мистецтву має базуватися на засадах: «Головне – не кількість інформації і набутих знань, а накопичення особистого художньо-естетичного досвіду». Теоретики мистецтва переконані, що уроки художньо-естетичного циклу найдоцільніше будувати за методом емоційної (художньо-педагогічної) драматургії, який покликаний активізувати емоційне ставлення школярів до мистецтва, створити атмосферу зацікавленості, живого інтересу до уроку. Його основна функція, насамперед, у тому, щоб допомогти учням зрозуміти, пережити досвід емоційно-естетичного ставлення до навколишнього світу, втілений в образній структурі твору мистецтва; зробити процес пізнання мистецтва цікавим і захопливим.

Уроки мистецтва необхідно будувати за моделлю поліцентричної інтеграції мистецьких знань, яка передбачає органічне поєднання музичного та образотворчого мистецтва в єдиний тематичний цикл і збагачення його елементами хореографії, театру, кіно, що належать до мистецько-синтетичної лінії.

Завдяки включенню до різних видів естетичної діяльності у суб'єкта творчості посилюється асоціативність мислення, нахил до структурно-синтетичного сприйняття дійсності та композиційності думки. Інформація, набута учнями завдяки практично-естетичній діяльності, стає базою даних, цінних для особливості діяльності – творчості. Адже тривале заняття різними видами естетичної діяльності, насамперед – художньо-естетичною і художньо-творчою, інформативно стимулює загальний розвиток дитини та її здібностей (наукових, художніх, технічних). Це розширює кругозір особистості, сприяє розвитку її уяви, наснажує чуттєвістю. Як слушно зазначає В. Личкова, «семижиттєва цінність естетичного переживання – не в простому прилученні до минулого, теперішнього чи майбутнього. Естетичне переживання є найповнішим почуттям життя, його апофеозом. Це – рух крізь життя: минулого до майбутнього, від пам'яті – до надії і віри. Воно єднає всі часи у почутті вічності». Вивчення та залучення дитини до культури і мистецтва у навчально-виховному процесі сучасного закладу освіти стимулює творчу уяву учнів, їхню творчість і посилює результативність навчання.

Вікторія ПШЧАНСЬКА, доцент кафедри філософії освіти, кандидат культурології

ВИКЛАДАННЯ ПРЕДМЕТІВ «МУЗИЧНЕ МИСТЕЦТВО» ТА «МИСТЕЦТВО»

У 2014-2015 н. р. відповідно до наказу МОН молоді та спорту від 03.04.2012 № 409 за новими навчальними планами і програмами починають навчатися учні 6-х класів. Якщо у 5 класі було зроблено акцент на вивчення особливостей мови і видів різних мистецтв, то у 6 класі, згідно з програмами, в учнів є можливість усебічно ознайомитися з усіма основними жанрами музичного та образотворчого мистецтва (тема року – «Жанри мистецтва»). На цій ґрунтовній основі учням буде легше опанувати особливості художніх стилів, що вивчатимуться у 8-9-х класах.

Шестикласники знайомитимуться з характерними ознаками жанрів камерно-вокальної та хорової музики відповідно до їх призначення (I семестр) та жанрів камерно-інструментальної і симфонічної музики (II семестр); вчитимуться інтерпретувати образний зміст музичних творів і визначати їхню композиційну будову (форму), а також – типи розвитку музики.

У I семестрі учні опануватимуть характерні ознаки камерно-вокальних і хорових жанрів (пісня, гімн, романс, кантата, ораторія, літургія та ін.) та жанрів образотворчого мистецтва (портрет, побутовий, історичний, міфологічний, релігійний, батальний).

У II семестрі шестикласники знайомитимуться з музичними жанрами камерно-інструментальної і симфонічної музики (прелюдія, ноктюрн, рондо, варіації, етюд-картина, соната, увертюра, концерт, симфонія, симфонічна поема, симфонічна сюїта тощо). Одним із основних видів діяльності на уроках музичного мистецтва є формування і розвиток вокально-хорових навчальних дій, тому у 6 класі велику увагу слід приділити вокально-хоровій роботі: виконанню одноголосних та багатоголосних (зокрема, двоголосних) творів, формуванню навичок співу в ансамблі, хорі.

Зміст інтегрованого курсу «Мистецтво» передбачає інтегрування домінуючих змістових ліній – музичного та образотворчого мистецтва, які органічно поєднуються в єдиний тематичний цикл і збагачуються елементами хореографії, театру, кіно, які входять до культурологічної лінії державного освітнього стандарту. Таким чином, зміст інтегрованого курсу реалізує усі змістові лінії освітньої галузі «Мистецтво» Державного стандарту базової та повної загальної середньої освіти. Жанрова палітра різних видів мистецтва у змісті інтегрованого курсу розкривається у контексті загальних світоглядних тем: «Образ людини у мистецьких жанрах» (I семестр), «Образи природи у мистецьких жанрах» (II семестр).

На уроках мистецтва учні вчитимуться використовувати набуті знання про жанри мистецтва у процесі інтерпретації художніх творів; розвиватимуть вокально-хорові навички (на уроках музичного мистецтва) та вдосконалюватимуть практичні навички у галузі образотворчого мистецтва (згідно з програмою).

Під час навчання на уроках мистецьких дисциплін учні мають набувати досвід висловлювати свої судження щодо творів різних жанрів мистецтва, виявляти естетичне ставлення до мистецької діяльності, брати участь у дискусіях, порівнювати свою думку щодо творів мистецтва з думками інших і толерантно ставитися до них, виявляти ініціативу і взаємодопомогу у груповій роботі; виявляти активність у процесі пізнання мистецтва, використовувати медіа-ресурси (радіо, телебачення тощо) у пошуковій діяльності.

Для реалізації нової навчальної програми для учнів 6 класів створено і рекомендовано МОН такі підручники з мистецьких дисциплін: «Музичне мистецтво» авт.: Аристова Л., Масол Л., вид. «Синія»;

«Музичне мистецтво» авт.: Кондратова Л., вид. «Навчальна книга – Богдан»;

«Мистецтво» авт. Масол Л., вид. «Світоч»;

Згідно з навчальною програмою підручник «Музичне мистецтво. 6 клас» (авт.: Масол Л., Аристова Л.) розкриває особливості музичних жанрів і складається з 4 розділів: «Жанри камерно-вокальної музики» і «Жанри хорової музики» – у I семестрі та «Жанри камерно-інструментальної музики» і «Жанри симфонічної музики» – у II семестрі. Зміст підручника передбачає розвиток ключових, предметних, міжпредметних компетентностей учнів. Темі уроків, вміщені в підручнику, мають єдину структуру, яка дає змогу вчителю організувати основні види діяльності учнів: «Я у світі музики: співаю, інтерпретую», «Я у світі музики: сприймаю, розумію», «Я у світі музики: досліджую, дію». Основний матеріал містить інформацію про певне музичне явище, нове поняття і нерідко супроводжується запитаннями і завданнями на повторення («Пригадайте...»), а також відповідними ілюстраціями й визначеннями понять.

Додатковий матеріал, що створює загальний культурологічний контекст, сприяє розвитку пізнавальних інтересів, розширенню і поглибленню знань учнів (рубрики «Портрет композитора», «Музичний калейдоскоп», «Музична скринька казок і легенд»). Усі теоретичні теми супроводжуються музичними творами для сприймання і аналізу-інтерпретації (для керівництва сприйманням пропонуються запитання, які стимулюють учнів висловлювати свої враження, судження, оцінки). Відповідно до усталеної методики вокально-хорової роботи в школі пісні для співу, які подано з нотами, пропонуються вивчати протягом 2-х уроків (на першому – поетапне розучування, на другому – повторення, вивчення всіх куплетів, за потребою – виконання з ігровими або театралізованими елементами. Для зручності вчителів усі теми згруповано по дві навчальні години. Наприкінці кожної теми пропонуються запитання для узагальнення і завдання для перевірки й самооцінки набутих знань і компетентностей, виконання самостійної пошукової роботи у позаурочний час, зокрема проєктів, «завдань за бажанням» тощо. Дизайн підручника, який гарно ілюстрований, допомагає школярам орієнтуватися у його розділах і рубриках, типах завдань.

Зміст підручника «Музичне мистецтво. 6 клас» (авт. Кондратова Л.) охоплює широкий спектр вокальних та інструментальних жанрів музичного мистецтва: від історії їх становлення й розвитку, особливостей музичної мови та образів, характерних ознак і рис – до історії створення конкретного твору, поданого для музичного сприймання і порівняння його з творами композиторів-сучасників або музичними образами, аранжування-

Музичне виховання та навчання є невід'ємною частиною сучасної освіти і ґрунтується на засадах особистісно зорієнтованого і компетентнісного підходів, визначених в основних нормативних документах освіти – державних стандартах, навчальних планах, програмах.

Вивчення навчальних предметів художньо-естетичного циклу, до яких належать, насамперед, «Музичне мистецтво», «Мистецтво», здійснюватиметься за новою програмою «Музичне мистецтво. 5–8 класи» (авт. Фільц Б. та ін.) «Мистецтво» (авт. Масол Л. та ін.), (вид. «Перун», 2005 р.), створених відповідно до Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 р. № 1392.

стилізаціями, реміксами цього твору тощо. Саме аналіз запропонованого музичного твору дає змогу учням відчувати й зрозуміти його жанрові особливості, а фрагменти додаткових творів сучасників або стилістичних обробок, поданих на вибір учителя, органічно доповнюють відомості про розвиток жанру і допоможуть шестикласникам набути практичного досвіду порівняння, зіставлення минулого й сучасного. Пізнання жанрових особливостей творів на уроках поєднується з ознайомленням школярів із творчістю вітчизняних і зарубіжних композиторів. Репертуар творів, запропонованих для виконання, також вирізняється різноманітністю: від пісень композиторів-класиків та народних пісень – до сучасних естрадних композицій. Важливими елементами змісту підручника для 6-го класу є творчі завдання та ігри. Звертаємо увагу на те, що виконання творчих проєктів, хоча й не є обов'язковим, допоможе учням набути конкретних дослідницьких навичок і вмінь, а саме: застосовувати музичні знання для самореалізації, створювати домашню фонотеку, складати програми шкільних і позашкільних концертів, інтерпретувати музичні твори різних жанрів, усвідомлюючи єдність змісту і форми, та чимало іншого, що може впроваджувати вчитель не тільки на уроках, а й у позаурочному виховному середовищі.

Відповідно до програми підручник «Мистецтво. 6 клас» (авт. Масол Л.) складається з двох частин «Образ людини у мистецьких жанрах» (I семестр) і «Образи природи в мистецьких жанрах» (II семестр). У ньому детально висвітлено основні жанри музичного мистецтва (камерно-вокальні, хорові, камерно-інструментальні, симфонічні, музично-театральні) і основні жанри образотворчого мистецтва: портрет, історичний жанр і його різновиди (міфологічний, релігійний, батальний), побутовий жанр, пейзаж і його різновиди (сільський, міський, ландшафтний, марина тощо), натюрморт. Усі теоретичні теми проілюстровано відповідними творами для сприймання та аналізу-інтерпретації. У блоці «Музичне мистецтво» представлено пісні для співу, а в блоці «Образотворче мистецтво» – художньо-практичні завдання, які супроводжуються методичними малюнками (поетапне виконання композицій, варіанти-зразки або схеми побудови композицій) і порадами. Основний текст доповнюють рубрики «Портрет митця», «Це цікаво: з історії жанру», «Секрети майстерності», «Мистецька скарбничка» (словник термінів, зокрема спільних для різних видів мистецтва понять). Система запитань і завдань для закріплення знань і вмінь передбачає розвиток ключових, предметних, міжпредметних компетентностей особистості, вона передбачає включення учнів у різні види діяльності: репродуктивно-узагальнюючу і художньо-творчу, ігрову і проєктну, індивідуальну, групову і колективну. Частина завдань варіативні і передбачають особистий вибір учнів (теми проєктів,

художньої техніки тощо), самостійну пошукову роботу, зокрема й з використанням можливостей Інтернету.

Навчально-методичне забезпечення, рекомендоване Міністерством для використання в загальноосвітніх навчальних закладах, щорічно зазначається в Переліку програм, підручників і навчально-методичних посібників, рекомендованих Міністерством освіти і науки України для використання в загальноосвітніх навчальних закладах, що друкується на початку кожного навчального року у «Інформаційному збірнику Міністерства освіти і науки України» і розміщується на сайтах МОН (www.mon.gov.ua) та Інституту інноваційних технологій і змісту освіти (www.iitso.gov.ua)

Основними та обов'язковими видами діяльності на уроках мають бути сприймання і аналіз-інтерпретація творів мистецтва та мистецька діяльність учнів (вокально-хорова, художньо-практична, творча). Тому оцінювання навчальних досягнень учнів здійснюється за основними видами діяльності на уроках відповідно до орієнтовних вимог оцінювання навчальних досягнень учнів із базових дисциплін у системі загальної середньої освіти (наказ МОН від 21.08.2013 № 1222).

Наголошуємо на тому, що навчальна діяльність учнів з предметів художньо-естетичного циклу у 1-8 класах може проводитись у різних формах, окрім письмових (запис учнями будь-якої інформації зі слів учителя чи з дошки, контрольних, самостійних робіт, написання рефератів), які спричиняють додаткове недоцільне навантаження учнів. Примусове ведення учнями зошитів, виконання письмових домашніх завдань є недоцільним і несприятливим для організації творчої мистецької діяльності. Звертаємо увагу на те, що письмові тематичні перевірки (контрольні, самостійні роботи) з музичного мистецтва та інтегрованого курсу «Мистецтво» не проводяться. Тематична атестація проводиться один раз або двічі на семестр та виставляється в журналі в окрему колонку без дати. Деякі теми програм з музики (музичного мистецтва) розраховані на вивчення впродовж семестру. У такому разі для узагальнення вивченого доцільно здійснювати проміжне оцінювання навчальних досягнень учнів та інтегрованого курсу «Мистецтво» не проводяться. Тематична атестація проводиться один раз або двічі на семестр і виставляється в журналі в окрему колонку без дати. Деякі теми програм з музики (музичного мистецтва) вивчаються впродовж семестру. У такому разі для узагальнення вивченого доцільно здійснювати проміжне оцінювання навчальних досягнень учнів. Основним видом домашніх завдань в основній школі з предмета «Музичне мистецтво» мають бути завдання на слухання та інтерпретацію музики.

У 2014-2015 навчальному році робочі навчальні плани для 1-3 класів загальноосвітніх навчальних закладів

розробляються на основі програм «Музичне мистецтво», «Мистецтво» до яких надруковані підручники «Музичне мистецтво. 3 клас» (авт. Лобова О.В.), «Музичне мистецтво. 3 клас» (авт.: Аристова Л.С., Сергієнко В.В.), «Мистецтво. 3 клас» (авт.: Масол Л.М., Гайдамака О.В., Очеретяна Н.В.)

Навчальний зміст підручника «Музичне мистецтво. 3 клас» (авт. Лобова О.В.) побудований у формі подорожі до країн пісні, танцю та маршу, розкриває учням сутність, особливості та різновиди цих провідних музичних жанрів. Відповідні змістові лінії реалізуються за допомогою взаємопов'язаних навчальних тем, кожна з яких відповідає одному уроку. До тематичного контролю подані чотири комплекси «10 завдань для перевірки знань», а узагальнення з вокальної роботи відбувається на семестрових уроках-концертах. Для більш ефективної організації музичної освіти молодших школярів за підручником підготовлено навчально-методичний комплект, до складу якого входять робочий зошит, методичний посібник і фонохрестоматія із записами музичних творів для слухання та виконання.

Підручники «Музичне мистецтво. 3 клас» (авт.: Аристова Л.С., Сергієнко В.В.) спрямовані на формування і розвиток у учнів комплексу ключових, предметних (музичних) і міжпредметних компетентностей у процесі набуття власного естетичного досвіду під час сприймання та аналізу-інтерпретації музики й практичної діяльності. Головною метою підручника є створення такого інформаційно-освітнього середовища, яке забезпечує включення кожної дитини в самостійну навчальну діяльність. Структура підручника, прийоми введення до тексту нових понять, використання засобів наочності спрямовані на те, щоб не тільки передати учням певну інформацію, а й передусім навчити їх самостійно користуватися книгою, викликати інтерес до музичного мистецтва. Чільне місце у підручнику посідають завдання, які, з одного боку, виступають носіями інформації, а з іншого – становлять самостійний компонент підручника, апарат організації засвоєння знань.

Оригінальність підручника «Мистецтво. 3 клас» (авт.: Масол Л.М., Гайдамака О.В., Очеретяна Н.В.) полягає в тому, що його зміст побудовано за моделлю поліцентричної інтеграції мистецьких знань, яка передбачає інтегрування домінуючих змістових ліній – музичного та образотворчого мистецтва, які органічно поєднуються в єдиний тематичний цикл і збагачуються елементами хореографії, театру, кіно, котрі входять до мистецько-синтетичної лінії. Для підвищення мотивації навчання у підручнику активізовано ігровий аспект (включення музично-ритмічних ігор і художньо-ігрових вправ і завдань, елементів гумору: «створи мелодію», інструментальний і ритмічний супровід, «оживи картину», «створи звукові картини» «придумай і виконай ролі» і т. п.). Для мотивації творчості учнів у підручнику також розміщені вірші, загадки, ліній-мелодії тощо. Невід'ємною складовою навчального комплексу «Мистецтво. 3 клас» є робочий зошит, у якому вміщено навчально-ігрові завдання, які допоможуть швидко і цікаво повторити та закріпити матеріал, поданий у підручнику, а також виконати практичне завдання з образотворчого мистецтва.

Робота за новими програмами потребує від вчителів музики професійної компетентності, індивідуальності, креативності та сучасності. Вчителям музики бажано складати авторські календарно-тематичні планування, які розкривають неповторність підходу до викладання предмета, які будуть показником успішної діяльності у якісному засвоєнні учнями учбового матеріалу.

Галина ЗІГМОНТ,
методист навчально-методичного
відділу виховних технологій
кафедри управління загально-
освітніми загальноосвітніми
навчальними закладами

ШКІЛЬНА БІБЛІОТЕКА: ПОЧАТОК МАЙБУТНЬОГО

(ПІДСУМКИ ОБЛАСНОГО ЕТАПУ ВСЕУКРАЇНСЬКОГО КОНКУРСУ «ШКІЛЬНА БІБЛІОТЕКА» у 2013–2014 н. р.)

Ключовим питанням для шкільних бібліотек є формування, підтримка і розвиток у користувачів інтересу, мотивації до читання як джерела знань і духовного світу. У зв'язку з цим протягом останніх років у бібліотечній сфері активно розробляються і реалізуються спеціальні проекти, важливою складовою яких є творчі конкурси для користувачів.

Участь бібліотекарів навчальних закладів у різноманітних конкурсах грає важливу роль у їхньому професійному зростанні. Адже удосконалити професійну майстерність бажано на прикладах кращих досягнень. Виявити такі досягнення – новий, оригінальний, нестандартний, унікальний досвід – дає змогу і **Всеукраїнський конкурс «Шкільна бібліотека» 2013–2014 н. р.**

У чотирьох номінаціях конкурсу всі учасники від Дніпропетровщини стали лауреатами, зокрема:

– у номінації «Сучасній школі – сучасну бібліотеку» – **Олександр Сергійович Шаврін**, директор, і **Анна Юрївна Гриньова**, бібліотекар КЗ «Криворізький навчально-виховний комплекс «Загальноосвітня школа І-ІІ ступенів – дошкільний навчальний заклад № 18», Кривий Ріг;

– у номінації «Шкільна бібліотека – інформаційний центр навчального закладу» – **Олена Миколаївна Лізунова**, бібліотекар КЗО «Навчально-виховне об'єднання № 28, Дніпропетровськ;

– у номінації «Бібліотечний WEB-ресурс» – **Алла Степанівна Какуша**, завідувач бібліотеки КЗО «Жовтоводська гуманітарна гімназія імені Лесі Українки з поглибленим вивченням іноземних мов при Дніпропетровському національному університеті імені Олеся Гончара», Жовті Води;

– у номінації «Методист-порадник» – **Алла Олексіївна Леонтєва**, методист КУ «Криворізький районний науково-методичний кабінет» Криворізької районної ради.

Шкільні бібліотеки Дніпропетровщини, починаючи з 2003 року, беруть активну участь у професійних конкурсах всеукраїнського рівня. Наші шкільні бібліотекарі представляють широкий спектр інноваційної діяльності, апробований досвід упровадження нових інформаційних технологій.

Пропонуємо ознайомитися з матеріалами аналітичної довідки про підсумки обласного етапу вищезазначеного конкурсу, проведеного у 2013–2014 н. р. (додаток до наказу департаменту освіти і науки Дніпропетровської облдержадміністрації від 10.04.2014 № 231/0/212–14).

Конкурс покликаний сприяти оптимізації діяльності бібліотек

Бурхливий розвиток сучасних інформаційних технологій актуалізує проблему підвищення якості бібліотечно-інформаційного обслуговування учнів і вчителів, від рівня якого суттєво залежить досягнення нової якості освіти. При цьому метою діяльності методичних служб управлінь, відділів освіти є сприяння реформуванню інформаційного середовища загальноосвітнього навчального закладу через переорієнтацію діяльності шкільної бібліотеки та активізацію її інформаційної функції. Шкільні бібліотеки покликані стати центром загальнодоступної інформації і мають бути потрібними як для навчання, так і для особистого, духовного розвитку, самовдосконалення. Головне їхнє завдання – створення умов для розкриття творчого потенціалу дитини через залучення до книги і читання. Адже в усі часи читання було і є чинником соціального успіху, індикатором не лише стану суспільства, а й ставлення суспільства до свого майбутнього.

загальноосвітніх навчальних закладів і вдосконаленню їхньої роботи щодо залучення дітей до читання, піднесення ролі бібліотекаря в суспільстві та підвищення престижу бібліотечної професії.

Серед основних завдань Конкурсу:

– виявлення інноваційного досвіду роботи шкільних бібліотекарів, творчих керівників, педагогічних працівників загальноосвітніх і позашкільних навчальних закладів, працівників управлінь освіти місцевих органів виконавчої влади, які координують діяльність шкільних бібліотекарів;

– привернення уваги місцевих органів виконавчої влади до проблем розвитку шкільної бібліотечної справи;

– поширення і впровадження кращого досвіду роботи шкільних бібліотек і методичного супроводу їхньої діяльності.

Цей Конкурс – підтвердження багатогранної творчої природи бібліотечної професії, заохочення до постійного пошуку нового, упевненого крокування на шляху до професійної зрілості.

Переважна більшість представлених конкурсних робіт шкільних бібліотекарів підготовлена згідно з новим (2012 р.) Положенням про Всеукраїнський конкурс «Шкільна бібліотека».

Здійснено належний організаційно-методичний супровід I етапу Конкурсу. У процесі підготовки конкурсних робіт використано вищезазначені нормативні документи, а також – методичні рекомендації щодо проведення Конкурсу, розроблені Інститутом інноваційних технологій і змісту освіти.

Варто відзначити високий рівень організаційно-методичного забезпечення проведення Конкурсу у Павлограді (найбільша кількість учасників, змістовні авторські розробки шкільних бібліотекарів у номінації «Шкільна бібліотека» – інформаційний

центр навчального закладу), у Дніпропетровську (зокрема – в Індустріальному, Кіровському, Красногвардійському, Ленінському районах), у Кривому Розі та Жовтих Водах, у Дніпропетровському та Криворізькому районах (інноваційні бібліотечні технології представлені у вигляді оригінальних, проектних форм роботи досвідчених, творчих бібліотекарів, педагогів).

Популяризації досвіду кращих майстрів шкільної бібліотечної справи сприяють також методичні служби Дніпродзержинська, Марганця, Новомосковська, Тернівки, Апостолівського, Верхньодніпровського, Васильківського, Дніпропетровського, Криворізького, Магдалинівського, Межівського, Нікопольського, Солонянського, Софіївського, Томаківського районів.

У різних номінаціях, відповідно до професійних успіхів і здобутків, на розгляд обласного журі Конкурсу представлено широкий спектр досвіду шкільних бібліотек Дніпропетровщини, розкрито погляди на шляхи їхньої модернізації.

Діяльність бібліотек загальноосвітніх навчальних закладів здійснюється згідно з вимогами Державних стандартів освіти, що ґрунтуються на загальнолюдських цінностях і принципах науковості, полікультурності, системності, інтегрованості, єдності навчання і виховання юного покоління.

Номінація «Сучасній школі – сучасну бібліотеку» виявилась надзвичайно відповідальною і значущою для керівників навчальних закладів та їхніх бібліотекарів. До оргкомітету журі подано лише дві роботи, створених у формі діючих управлінських проектів: Червонозайницької загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів Криворізького району (директор Л.О. Жовнер, бібліотекар О.О. Чупилко) і Криворізького навчально-виховного комплексу «Загальноосвітня школа І-ІІ ступенів – до-

шкільний навчальний заклад № 18» (директор О.С. Шаврін, бібліотекар А.Ю. Гриньова). Зокрема, проект НВК № 18 Кривого Рогу включає оригінальну авторську програму, конкретний план дій трансформації бібліотеки в сучасний бібліотечно-інформаційний, культурно-просвітницький центр школи нового типу і мікрорайону індустріального міста.

Широко представлена номінація «Шкільна бібліотека – інформаційний центр навчального закладу» – 44 роботи.

У матеріалах бібліотечного медіа-інформаційно-ресурсного центру НВО № 28 Дніпропетровська (О.М. Лізунова) представлено систему взаємодії заходів педагогічного колективу і бібліотеки у процесі реалізації програми розвитку. Бібліотечно-інформаційне обслуговування користувачів відбувається за всіма напрямками навчально-виховного процесу і школи, і центру позашкільної роботи – таким чином здійснюється координація, взаємодія усіх структурних підрозділів школи нового типу у бібліотечно-інформаційній діяльності.

Змістовним і цікавим є також узагальнений досвід роботи СЗШ № 97 Дніпропетровська (О.П. Толстенко, Л.Т. Горбач) та гімназії № 91 Кривого Рогу (І.І. Роганова, І.О. Малашина): науково організований бібліотечний фонд, створення комфортних умов для вільного доступу до отримання інформації на традиційних та електронних носіях; працівники бібліотек постійно працюють над удосконаленням інформаційної діяльності бібліотеки як інформаційного центру навчального закладу.

Велику кількість балів набрали і матеріали С.П. Галенко (навчально-виховний комплекс Синельникового), О.В. Удовиченко (НВК «Загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів № 1 – Покровський ліцей» Покровського району), І.А. Тесла (СЗШ № 2 Новомосковська),

Л.І. Ковалюк (Дніпроваком'янська СЗШ Верхньодніпровського району), В.В. Зайцева (СЗШ № 19 Павлограда), Н.М. Герман (СЗШ № 5 Нікополя) та інші.

Творчі розробки більшості учасників Конкурсу в цій номінації розкривають багатогранну діяльність шкільних бібліотек щодо якісного інформаційно-бібліотечного обслуговування користувачів бібліотеки, ефективного використання сучасних бібліотечних технологій у формуванні бібліотечно-інформаційної культури учнів. Серед таких шкільних інформаційних центрів варто відзначити бібліотеки та їхніх творців: СЗШ № 18 Дніпродзержинська (Л.В. Шелекета); колегіуму № 16 Дніпродзержинська (Т.Г. Вареник); СЗШ № 5 Вільногірська (В.І. Котович); СЗШ № 5 Павлограда (Г.П. Сорока); СЗШ № 2 Першотравенська (Н.В. Соїна); СЗШ № 5 Тернівки (Н.В. Сиротченко); СЗШ № 11 Марганця (В.М. Любар); Велико-олександрівського НВК Васильківського району (А.П. Фоменко); Грузького НВК Криворізького району (Н.Б. Пишна, Н.М. Штилюк); Слав'янської СЗШ Межівського району (О.Й. Кривонос); Борисівської СЗШ Нікопольського району (Н.Ф. Журакова); Сурської-Михайлівської СЗШ Солонянського району (Л.В. Шевченко, І.М. Біжко), Курилівської СЗШ Петриківського району (Л.І. Патинка), Жовтрянської СЗШ Софіївського району (Н.А. Турченко); Томаківської СЗШ № 1 (Л.С. Плаксіна); Водянської СЗШ Широківського району (М.К. Шатрай); Бабайківської СЗШ Царичанського району (Л.М. Галій); Чорнявщинської СЗШ Юр'ївського району (І.В. Пушкаля), Перещепинського НВК «Родина» Новомосковського району (В.М. Павлюк).

Інноваційна номінація конкурсу «Бібліотечний WEB-ресурс» (10 робіт) продемонструвала готовність бібліотечних працівників до впровадження найновіших сучасних бібліотечних технологій в електронному форматі.

Найвищою кількістю балів оцінено творчу роботу А.С. Какуші, завідувача бібліотеки Жовтоводської гуманітарної гімназії імені Лесі Українки. Матеріали даного досвіду роботи – це чітко структурований методичний посібник, який презентує варіант змістовного наповнення контентом бібліотечного сайту, пропонує практичні шляхи вирішення проблем інформатизації шкільної бібліотечної справи, підтримуючи зв'язок з міськими, обласними бібліотеками системи культури через Інтернет. Найвищий рівень професіоналізму бібліотекарів представлено також конкурсними роботами О.В. Козарик (Кривий Ріг, СЗШ

ДОППО. Методичні рекомендації

№ 116), Л.В. Окунь (Дніпропетровськ, СЗШ № 69).

Обласне журі відзначає змістовний контент WEB-ресурсу: наявність і коректну роботу електронних каталогів, бібліотечно-інформаційних сервісів, оригінальність дизайну, відповідність зовнішнього вигляду і змісту, інтерактивність WEB-ресурсу, наявність пошукових функцій, карт, реєстрації бібліотечних WEB-ресурсів у найбільших пошукових системах.

У номінації «*Методист-порадник*» були представлені три роботи.

Актуальність і важливість обраних тем, творчий інноваційний підхід, ефективне використання різноманітних форм методичного супроводу діяльності шкільних бібліотек регіону характеризують матеріали досвіду методистів відділів освіти Павлограда і Дніпропетровського району – Л.І. Жиголової, С.В. Крічкевич.

Тематичне портфоліо методиста Криворізького районного науково-методичного кабінету А.О. Леонтьєвої «Інноваційні форми і методи науково-методичного супроводу діяльності шкільних бібліотек» оцінено найбільшою кількістю балів. У ньому чітко визначено й обґрунтовано тему, шляхи формування готовності бібліотечних кадрів сільських шкіл до інноваційної, творчої роботи.

Оргкомітет і журі II етапу Конкурсу відзначають: у практиці роботи шкільних бібліотекарів і педагогічних працівників загальноосвітніх навчальних закладів – учасників обласного туру – помітне професійне зростання, присутні інноваційні форми бібліотечної діяльності, системність, інноваційність, оригінальність проектних технологій, постійний пошук і впровадження сучасних перспективних методів і прийомів у шкільній бібліотечній справі.

Позитивним у конкурсних роботах є те, що шкільні бібліотеки, бібліотекарі співпрацюють з педагогічними колективами, з батьківською громадськістю, з місцевою владою, засобами масової інформації, закладами культури. Така співпраця спрямована на популяризацію книги і читання, формування читацької культури користувачів, виховання творчої особистості юного громадянина. Багатогранна бібліотечно-інформаційна діяльність шкільних колективів, методистів управління, відділів освіти ґрунтується на засадах державної політики в галузі освіти, досягнень педагогічної та психологічної науки з урахуванням вікових особливостей учнів, специфіки кожного навчального закладу, сучасних вимог.

Варто звернути увагу і на певні **недоліки**, які були у матеріалах досвіду учасників конкурсу, а саме:

- єдність теми, мети, змісту, структури і форми представлення досвіду – не у багатьох роботах, не враховуються вимоги до виділення головного, узагальнення досвіду;
- зміст окремих робіт за номінацією «Шкільна бібліотека – інформаційний центр навчального закладу» не завжди відповідає змістові

номінації, виклад нечіткий, багато другорядного матеріалу;

- у багатьох матеріалах, поданих у формі проектів, не дотримуються вимог до розробки проектів, не зазначаються етапи роботи над проектом, немає аналізу реалізації проекту тощо;

- граматична недосконалість текстів, оформлення електронної версії певної частини конкурсних робіт;

- у деяких роботах не актуалізується ключова мета конкурсу: стимулювання самостійної роботи з джерелами інформації, залучення дітей до читання та формування їхніх інформаційних компетентностей, підтримка і вдосконалення діяльності бібліотек ЗНЗ, піднесення ролі бібліотекаря у шкільному колективі та підвищення престижу бібліотечної професії.

Про підсумки цьогорічного Всеукраїнського конкурсу «Шкільна бібліотека» можна дізнатися, прочитавши докладну інформацію в газеті «Освіта України» № 22 від 09.06.2014 р. під назвою «Як пройти в бібліотеку?»; проекти переможців представлені у блозі «Шкільна бібліотека»; вищезазначений наказ департаменту освіти і науки облдержадміністрації – на сайті ДОППО.

Загалом, конкурс «Шкільна бібліотека» демонструє креативність, сучасність, необмежені можливості, насамперед, організаційно-методичної діяльності районних і міських методичних служб у бібліотечній справі і, як наслідок, – активізацію конкурсного руху на місцях, використання інформаційно-комунікаційних технологій у роботі бібліотекарів.

На методичних об'єднаннях, окрім названої теми, доцільно розглянути ще й такі питання:

- Комунікативна сутність читання як шлях до толерантності, взаєморозуміння між людьми.
- Впровадження інформаційно-комунікаційних технологій у практику роботи бібліотеки як засіб розвитку творчої особистості читача.
- Роль шкільної бібліотеки у вихованні соціально активної, гуманістично спрямованої особистості.
- Бібліотечні проекти в патріотичному вихованні учнівської молоді.
- Взаємодія шкільного бібліотекаря і педагогічного колективу в системі впровадження інноваційних технологій розвитку читацької культури користувачів.
- Створення WEB-сайту, блогу шкільної бібліотеки – шлях до інтегрованого спілкування з користувачами.
- Шкільна бібліотека – інноваційно-освітній простір для розвитку креативної особистості.
- Грані професії: спілкування у шкільній бібліотеці.
- Місія шкільного бібліотекаря...
...Радості вам, успіхів, творчості і краси, шановні шкільні бібліотекарі!

Тетяна РИГА, методист навчально-методичного відділу виховних технологій та науково-дослідної лабораторії управління системою профільної освіти

ІКТ В РОБОТІ БІБЛІОТЕКИ

Пріоритетом розвитку освіти є впровадження сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, що забезпечують удосконалення навчально-виховного процесу, доступність та ефективність освіти, підготовку молодого покоління до життєдіяльності в інформаційному суспільстві. До ключових напрямків державної освітньої політики щодо інформатизації освіти належить і вдосконалення бібліотечного та інформаційно-ресурсного забезпечення освіти і науки.

В умовах інформатизації школи і суспільства першочерговим завданням для шкільних бібліотек є впровадження в діяльність інформаційно-комунікаційних технологій, які допоможуть зробити бібліотеку більш доступною, привабливою та ефективною.

Це виводить на перший план **такі завдання:**

- накопичення, обробка, розповсюдження інформаційних ресурсів і матеріалів у різних форматах;
- створення інформаційно-пошукових систем і бібліографічних баз даних, які дозволяють оперативно і повно знаходити необхідну інформацію;
- створення і поповнення баз даних з методики та освіти;
- допомога учням і педагогам у визначенні ресурсів та використанні інформації;
- систематичне навчання учнів інформаційно-пошуково-аналітичної діяльності;
- виховання культурної і громадянської самосвідомості, допомога в соціалізації школярів, розвиток їхнього творчого потенціалу.

Зважаючи на це, можна виділити **три головні напрямки** інтеграції інформаційно-комунікаційних технологій в діяльність шкільних бібліотек:

- Розширення інформаційного простору бібліотеки;
- Автоматизація бібліотечних процесів;
- Використання ІКТ для підвищення ефективності педагогічної діяльності шкільного бібліотекаря.

У свою чергу, ці напрямки включають рівні, на основі яких можна систематизувати впровадження інформаційних технологій в діяльність шкільних бібліотек:

- розширення спектра бібліотечних послуг і надання доступу до електронних ресурсів;
- впровадження автоматизованих інформаційно-бібліотечних систем;
- накопичення й організація електронних ресурсів;
- створення власних цифрових ресурсів;

- створення та ведення сайтів/електронних бібліотек;
- використання технологій для просування книги і читання;

- формування інформаційної грамотності (навчання за допомогою технологій);

- інтеграція бібліотечних продуктів і послуг в інформаційно-освітній простір школи;
- розширення спектра бібліотечних послуг і надання доступу до електронних ресурсів.

Одним із завдань навчальної бібліотеки з інформаційного наповнення освітнього простору школи є накопичення та організація електронних ресурсів. Ця діяльність включає не лише формування фондів мультимедіа матеріалів, а й пошук, збір, оцінку, систематизацію Інтернет-ресурсів для його використання як в режимі on-line, так і в режимі локального доступу. Сьогодні значна кількість бібліотек надає доступ до електронних ресурсів, як локальних, так і ресурсів мережі Інтернет.

Особливе значення має проблема використання Інтернет-ресурсів школярями. У мережі є чимало чудових інформаційних ресурсів, зокрема для супроводу освітнього процесу. Однак надлишок інформації, наявність неякісних, а часом і небезпечних матеріалів роблять незамінною роль шкільної бібліотеки, одне із завдань якої полягає в тому, щоб фільтрувати, відбирати, систематизувати якісні ресурси для формування фондів електронних матеріалів.

На етапі розвитку сучасної освіти стрімко розвивається і бібліотечна справа. Діяльність закладів освіти нерозривно пов'язана з діяльністю шкільної бібліотеки. Головну роль у цих питаннях відіграють міське методичне об'єднання і методист бібліотечних фондів через:

- забезпечення навчальних закладів шкільними підручниками, навчальною методикою, художньою та періодичною літературою;
- надання методичної допомоги бібліотекарям навчальних

закладів у створенні, оновленні і ефективному використанні бібліотечних фондів;

- надання консультаційної допомоги керівникам та педагогічним працівникам навчальних закладів щодо новинки методичної та педагогічної літератури;

- заохочення шкільних бібліотекарів до участі у професійних конкурсах;

- підвищення фахової майстерності шкільних бібліотекарів, контроль за своєчасним проходженням курсової перепідготовки при ДОППО та проходженням атестації;

- контроль за своєчасним обліком підручників та іншої літератури, яка надходить за кошти державного бюджету;

- надання методичної та консультативної допомоги при оформленні необхідної звітної документації.

Шкільним бібліотекарям:

- організація роботи бібліотеки навчального закладу;
- формування, облік і збереження бібліотечного фонду;
- удосконалення та урізноманітнення форм довідково-інформаційного обслуговування читачів;
- популяризація серед дітей та учнівської молоді творів українських письменників;
- сприяння підвищенню інформаційної культури користувачів бібліотеки;
- активне використання ІКТ в роботі з бібліотечним фондом;

- систематичний моніторинг запитів читацьких інтересів учнів для поповнення бібліотечного фонду та тематичних матеріалів літературою, яка має найбільший попит;

- систематична організація оглядів літератури, тематичних виставок літератури за календарем знаменних і пам'ятних дат;

- залучення педагогічного колективу навчального закладу, учнів та їхніх батьків до поповнення фонду шкільної бібліотеки художньою та методичною літературою.

Єва ГОНІК, директор обласного науково-бібліотечно-інформаційного центру

ВИХОВНА РОБОТА В ОБЛАСТІ

Філософія і методологія освіти виконують важливу роль у справі формування свідомості молодого покоління. Та для різнобічного й

гармонійного розвитку особистості треба, щоб освітній процес був не лише на науковому осмисленні дійсності, а й на духовних, моральних і культурних цінностях українського народу й усього людства.

Основою сучасного виховного процесу є людина – як найвища цінність.

Як показує дійсність, важкий час змін у системі освіти триває. Треба зазначити, що за останні роки проблеми молодого покоління зазнали складних змін – то вони вдавалися до забуття, то, зусиллями педагогів і суспільства, стали нарешті відроджуватися. Унікальні дослідження, праці відомих учених, педагогів, психологів, соціологів, філософів, створення наукових шкіл, моделей освітнього процесу, різноманітних педагогічних практик у навчальних закладах усіх типів і видів зажадали виховання. Ствердженням цього є **стратегічне завдання освіти** – випереджати запити суспільства, конструювати виховні системи так, щоб особистість дитини отримувала запас моральних, інтелектуальних, громадянських сил, які необхідні не тільки для того, щоб адаптуватися, «вписатися» в сьогоденні ринкові стосунки, але й активно діяти, спрямовуючи умови на користь суспільства.

Реалізація Програми розвитку освіти Дніпропетровської області на 2013–2017 роки і Концепція громадянської освіти та виховання в Україні підтвердили наявність життєдіяльних концептуальних основ виховання, перевірених часом. Визначені у них цільові орієнтири, теоретико-методологічні та ціннісні підстави, пріоритетні напрямки розвитку сприяли підвищенню статусу виховання в закладах освіти області.

Ось чому у рамках реалізації Програми та Концепції визначився один із пріоритетних напрямків організації виховної діяльності – **розвиток варіативних виховних систем**. Саме тому у 2014–2015 навчальному році будуть започатковані кафедрою освітнього менеджменту (відділ виховних технологій) разом з Департаментом освіти і науки, заходи щодо виховних систем закладів освіти різних типів, які сприятимуть посиленню уваги органів виконавчої влади, місцевого самоврядування, директорів навчальних закладів, закладів культури, охорони здоров'я та спорту, науковців і практичних педагогічних робітників, батьківської спільноти до проблем виховання.

Для створення виховної системи головним нормативним документом у галузі освітньої політики з питань виховання є наказ Міністерства освіти і науки України від 31.10.2011 № 1243, який затвердив «Основні орієнтири виховання учнів 1–11 класів загальноосвітніх навчальних закладів України». Програма розрахована на весь період виховної діяльності з урахуванням вікових, індивідуальних і психолого-педагогічних особливостей учнів. Метою «Основних орієнтирів виховання» є створення цілісної моделі виховної системи на основі громадянських і загальнолюдських цінностей: ціннісне ставлення особистості до себе; до сім'ї, родини, людей; до суспільства і держави; до праці; до природи; до культури і мистецтва.

Можливо створення та запровадження таких моделей з виховання:

- «Я – школяр, я – громадянин».
- «Життєтворчий потенціал учнівського самоврядування».
- «Учень як особистість».
- «Школа життєтворчості».
- «Школа духовності і добродійності».
- «Від ідеї – до успіху». «Школа як центр розвитку громади».
- «Проектуємо особистість разом».
- «Соціально адаптована громадсько-активна школа».
- «Школа творчості».
- «Школа родинного виховання».
- «Виховуємо разом» тощо.

Оцінюючи діяльність навчальних закладів області різного типу у сфері виховання, можемо зробити висновок, що ними визначено провідні

детермінанти дитиноцентризму, людиноцентризму в освіті, у руслі яких розглянутий і обговорений проект Концепції громадянського виховання (розроблений Інститутом інноваційних технологій і змісту освіти), запроваджено Концепцію компетентнісного підходу до виховання та розвитку дитини (розроблену Національною академією педагогічних наук України). Зокрема, обґрунтовано **запровадження ключових понять сучасної педагогіки** – *виховання, виховна система, система виховної роботи, компетентність, кваліфікація, громадянин, громадянське суспільство*, а також *синергетичні засади педагогічних впливів* на особистість з метою розвитку її творчих можливостей.

Упроваджено педагогічні технології (особистісно-діяльнісні, розвиткові, тьюторства, волонтерства, мультимедійні, що сприяють підвищенню культури взаємодії молоді людини з віртуальним в сучасних складних умовах суспільного розвитку) формування активної і відповідальної, демократичної і патріотичної людини – громадянина України, Європи, світу, прищеплення європейських цінностей, культури екологічної поведінки.

Водночас, **зосереджуємо увагу на підвищенні рівня превентивної роботи**. Превентивне виховання забезпечується на законодавчому рівні Законом України від 26.04.2001 № 2402-III «Про охорону дитинства»; Законом України від 21.06.2001 № 2558-III «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю»; Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 22.11.2010 р. № 2140 «Про затвердження плану заходів щодо виконання Концепції реалізації державної політики у сфері протидії поширенню наркоманії, боротьби з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів на 2011–2015 роки»; Постановою Кабінету Міністрів України від 21.03.2012 р. № 350 «Про затвердження Державної цільової соціальної програми протидії торгівлі людьми на період до 2015 року»; Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 30 листопада 2011 року № 1209 «Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері профілактики правопорушень на період до 2015 року».

Акцентуємо увагу, що пріоритетами при створенні виховної системи мають бути:

- Просвітницька діяльність, спрямована на формування негативного ставлення до протиправних діянь: проведення тижнів правових знань; використання інтерактивних педагогічних технологій, зокрема ділових і рольових ігор, моделювання життєвих ситуацій, суспільних процесів і процедур, дискусії, робота в малих групах на уроках правознавства та в позакласній діяльності; впровадження шкільно-

го самоврядування в початково-виховний процес;

- упровадження заходів, спрямованих на підвищення моральності в суспільстві, правової культури громадян, утвердження здорового способу життя, запобігання проявам екстремізму, расової і релігійної нетерпимості: впровадження «Педагогіки розуміння», «Педагогіки підтримки» між усіма учасниками навчально-виховного процесу і перетворення навчальних закладів на зразок демократичного правового простору та позитивного мікроклімату;

- моніторинг ризиків виникнення всіх форм насильства серед дітей та учнівської молоді, визначення причин тривожності й агресивності; розробка індивідуальних програм психолого-педагогічного супроводу учнів «групи ризику»; залучення учнів, схильних до девіантної поведінки, до участі в «Шкільній медіації», «Школі конфліктології» тощо; проведення керівниками навчальних закладів аналізу виконання «Правил внутрішнього розпорядку», «Кодексу честі» та доповнення їх заборонами принесення в навчальний заклад вогнепальної, холодної зброї, алкогольних і тютюнових виробів, наркотичних засобів, порнографічної продукції;

- запровадження конкретних санкцій з боку керівництва навчальних закладів та учнівської і батьківської громадськості до порушників правил і норм;

- розгляд питань з профілактики правопорушень на колегіях, нарадах управлінні, відділів освіти, директорів навчальних закладів, семінарах заступників директорів з виховної роботи, засіданнях «круглих столів», серпневих педагогічних конференціях, координаційних радах із соціального захисту і профілактики правопорушень; забезпечення ефективного функціонування психологічної служби системи освіти;

- розроблення карти психолого-педагогічного супроводу дітей, котрі схильні до девіантної, делінквентної поведінки, і запровадження її у якості обов'язкової документації практичного психолога та соціального педагога, класного керівника;

- узагальнення досвіду корекційної роботи практичного психолога, соціального педагога і класного керівника з дітьми з девіантною та делінквентною поведінкою і поширення його серед закладів освіти області;

- оформлення у навчальних закладах куточків з прав дитини, розміщення в них інформації про організацію, до яких можна звернутися з приводу порушення прав дитини;

- проведення спільно із правоохоронними органами педагогічного «всеобучу» батьків і лекторіїв на правову тематику для батьків, надання їм теоретичних знань і практичних навичок, спрямованих на створення нормального сімейного мікроклімату, налагодження взаємин

між батьками і дітьми, батьками і вчителями; виконання вимог Законів України «Про освіту» у частині забезпечення конституційного права дітей на здобуття повної загальної середньої освіти;

- відпрацювання алгоритму взаємодії представників системи освіти з органами і службами, в компетенції яких визначені функції роботи із зазначеною категорією дітей, у разі скоєння правопорушення (злочину) дитиною.

Попри те, що Уряд, Міністерство освіти і науки вживають заходи щодо профілактики жорстокості та насильства в дитячому середовищі (зокрема, наказом від 30.12.2010 № 1312 затверджено «План заходів щодо реалізації Національної кампанії «Стоп насильству» на період до 2015 року»), проблема є нагальною. Корисними для фахівців з профілактики насильства щодо неповнолітніх будуть матеріали навчально-методичного посібника «Організація роботи з розв'язання проблеми насильства в школі» (авт.: Ясеновська М.Е., Дубровська С.В.), які схвалені для використання у загальноосвітніх навчальних закладах науково-методичною комісією з проблем виховання дітей та учнівської молоді. Посібник присвячений актуальній проблемі запобігання і подолання насильства щодо неповнолітніх у школі та поданий у формі тренінгового курсу, який складається із восьми модулів, розрахованих на всіх учасників навчально-виховного процесу.

Україна на законодавчому рівні визнала важливість утвердження громадянського суспільства як гарантії демократичного розвитку держави, а засади державної політики щодо створення сприятливих умов для розвитку громадянського суспільства визначено Конституцією України, Законами України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», на які необхідно спиратися при створенні виховної системи школи. Щодо виховання сучасного громадянина в полікультурно-мультимедійній середовищі засобами позакласної роботи, доцільно використати методичні рекомендації Міністерства освіти і науки України.

Особливої уваги з усебічного розвитку і виховання дитини потребують питання тісної співпраці школи і сім'ї. Тому нагальною потребою часу є систематична й послідовна педагогізація батьківської громадськості, оскільки члени сім'ї є першими вихователями дитини. Класному керівнику необхідно створити «Паспорт сім'ї», у якому висвітлювати такі дані: склад сім'ї, побутові умови, морально-психологічний клімат, соціальну орієнтацію, загальну культуру, забезпечення єдності вимог до дитини усіх членів сім'ї; характер спілкування батьків із дитиною; єдність сімейних інтересів. Це дає йому право скласти дієвий план постійного батьківського лекторію.

Тому метою навчального закладу має бути здійснення такої політики, при якій батьки відчуватимуть свою визначальну роль у справах учнівського та педагогічного колективів. Сприятливі досягненню цієї мети може проект Концепції галузевої програми сімейного виховання в системі освіти України «Щаслива родина» на 2013–2022 роки, розроблений Інститутом інноваційних технологій і змісту освіти, що містить основні положення, які стосуються підготовки молоді до щасливого подружнього життя та формування відповідального батьківства, і пройшов громадське обговорення. Зауважимо, що науково-методичною комісією з проблем виховання дітей та учнівської молоді Науково-методичної ради з питань освіти Міністерства освіти і науки України схвалено для використання у загальноосвітніх навчальних закладах комплекс навчальних програм сімейного виховання «Сімейні цінності» для учнів 8–9 класів за рахунок годин варіативної складової навчальних планів (авт.: Мельник О.В., Кравченко Т.В., Канишевська Л.В., Ковганіч Г.Г., Кириченко В.І.).

Творчий педагог виховує творчу особистість. Саме тому така велика увага – зростання педагогічної майстерності заступника директора з виховної роботи (на жаль, у більшості навчальних закладах ставка їх зменшується або зовсім скасовується), педагога-організатора, класного керівника, вихователя через проходження курсів підвищення кваліфікації, участь у конкурсах «Класний керівник року», всеукраїнських і міжнародних виставках та Всеукраїнського конкурсу «Парк педагогічної майстерності».

Завдання конкурсу:

- виявлення та підтримка талановитих педагогічних працівників закладів;

- поширення кращого досвіду роботи щодо створення системи виховання в закладах;

- створення інформаційного банку даних кращого педагогічного досвіду роботи педагогічних колективів.

Роботи поділяються за номінаціями «Галерея інноваційного пошуку», «Майстерня професійного самовдосконалення» і «Галерея дозвілля».

Зазначаємо, що:

4-й етап – 2014 рік, проводитиметься за участю керівників гуртків, секцій, педагогів-організаторів, батьків або осіб, які їх замінюють;

5-й етап – 2015 рік, проводитиметься за участю директорів закладів.

Отже, починаючи **планування виховної роботи** заступник директора з виховної роботи, педагог-організатор, класний керівник мають:

- ознайомитися з державними документами, що визначають завдання освіти на сучасному етапі та річним планом роботи закладу;

- вивчити методичну і педагогічну літературу, що висвітлює питання планування різних розділів виховної роботи, перспективний педагогічний досвід з питань раціонального планування виховної діяльності, пропозиції активу класу, вихованців, учителів, батьків;

- дати аналіз виховної роботи за минулий рік, що включає оцінку рівня вихованості кожної дитини і рівня розвитку дитячого колективу;

- визначити основні завдання виховання на поточний період, види діяльності та форми роботи з вихованцями;

- співвіднести заплановане з діяльністю вчителів-предметників,

практичного психолога, соціального педагога, педагога-організатора, з дитячим самоврядуванням, батьками, працівниками громадських установ і служб тощо;

- розробити виховну систему або модель, враховуючи результати психолого-педагогічної діагностики вихованців та їхні інтереси;
- оформити робочу документацію.

Для моніторингу ефективності виховного процесу навчального закладу надаємо приблизні критерії його оцінювання.

Ефективність виховання – пропорція між метою виховання і результатами, досягнутими у процесі формування особистості, соціальних груп. Для оцінювання результатів виховного процесу необхідно чітко уявляти визначення рівнів вихованості учнів, їхньої свідомості, поведінки; бачити зміни в її поведінці внаслідок виховних впливів; обирати найефективніші форми і методи виховання. Без цього неможливо об'єктивно оцінити ефективність та якість виховної роботи, її впливу на колектив, кожного учня зокрема. Складність процесу виховання зумовлена тим, що результати його не завжди помітні одразу. Тільки з часом виявиться результативність виховного впливу педагога.

Вихованість – комплексна характеристика особистості, враховує наявність і рівень сформованості в неї суспільно важливих якостей. Основа вихованості – моральні якості (рівень набутого морального досвіду, моральної зрілості).

Результати процесу виховання різні, оскільки залежать від індивідуальних особливостей вихованців, їх ставлення до світу і людей, виховних впливів, однолітків, батьків, педагогів.

Критерієм вихованості кожної особистості є не лише знання законів, правил, норм поведінки, а конкретні дії відповідно до визначених норм і правил. Такі критерії не можуть бути універсальними, бо в кожному конкретному соціальному середовищі є свої норми і правила, а отже, і показники вихованості людини. При цьому слід враховувати вік, рівень соціального досвіду людини тощо. Критерії вихованості – ознаки, за допомогою яких визначають рівень вихованості людини, оцінюють результати виховного впливу.

Рівень вихованості – це сформованість в учня відповідно до вікових можливостей найважливіших якостей особистості, які є показниками вихованості.

Рекомендуємо методичним службам області провести організаційно-методичні наради, семінари (конференції) районів/міст, де розглянути питання:

- науково-методичного забезпечення компетентних практичних дій педагогів щодо створення виховного середовища і виховного простору для особистісного розвитку учнів та молоді;

- моделювання виховних систем у навчальних закладах, оновлення реєстру моделей виховних систем навчальних закладів району/міста;

- активізації краєзнавчо-виховної діяльності в навчальних закладах, запровадження її різноманітних форм – походів, пошукових експедицій, зльотів, конкурсів, туристично-краєзнавчих таборів, змагань, конференцій в районі/місті;

- узагальнення досвіду шкіл із питань використання проектно-програмних технологій і методичного супроводу діяльності організаторів виховного процесу.

Людмила ШАБАЄВА, завідувач відділу виховних технологій;
Олена ЯШИНА, методист

ЗМІСТ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ ВИЗНАЧАЄ ЯКІСТЬ РОБОТИ ПТНЗ

Завдання навчального закладу, який формує майбутнього робітника, навчити його умінням, навичкам виконання технологічних операцій, робіт технологічного процесу виробництва.

Запровадження в Україні Національної рамки кваліфікацій зобов'язує також формувати у випускника компетентність, тобто спроможність застосовувати набуті навички та уміння.

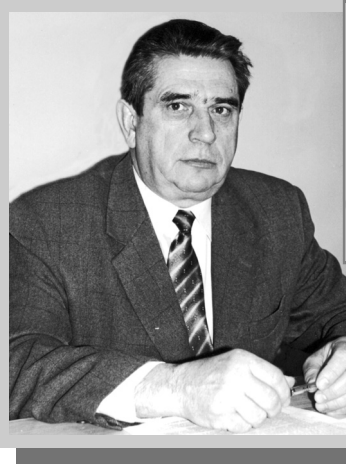
Це визначає специфіку навчального процесу профтехосвіти, де головною складовою процесу навчання майбутнього робітника є практична частина навчального плану; від того, хто і як реалізує програму виробничого навчання в процесі формування майбутнього робітника, залежить підсумок роботи професійно-технічного навчального закладу.

Для реалізації цього має бути дві складові:

- кадрове забезпечення (майстри виробничого навчання);
- матеріальна база (обладнання, інструмент тощо).

Проблема майстра виробничого навчання була актуальною протягом всієї історії професійно-технічної освіти. А сьогодні – як ніколи. Ця особа має знати технологію виробництва та прийоми виконання робіт, і найголовніше, – володіти методикою сучасної професійно-технічної освіти, яка спроможна реагувати на стрімкі зміни на виробництві, запити ринку праці.

Особливості нового навчального року в професійно-технічній освіті Дніпропетровщини визначають:

Добре навчений фахівець – основа будь-якого виробництва. Саме тому діяльність навчальних закладів професійно-технічної освіти оцінює замовник-роботодавець.

- ринок праці області станом на 1.07.2014 р;

- оцінка, яку отримали професійно-технічні навчальні заклади від роботодавців;

- нові документи державного та галузевого рівня;

- суспільно-політична ситуація в державі та області.

Аналізуючи кожну перелічену складову, слід зазначити, що ринок праці зорієнтований на нові професії, а оцінка роботодавця – на високий рівень кваліфікації. Співставлення попиту ринку праці та пропозиції професійно-технічної освіти свідчать про значні «перекоси».

Ринок потребує працівників електротехнічного напрямку (електрослюсар (слюсар) черговий, слюсар-електрик з ремонту електроустаткування, токар-розточувальник), натомість професійно-технічні навчальні заклади часто пропонують надлишкові професії торгівлі, галузі послуг.

Про цю проблему говорив заступник міністра освіти і науки України П.Б. Полянський на «круглому столі» 11 липня цього року. Він зазначив, що у ВНЗ головною чинником формування держзамовлення є бажання абітурієнта, а в професійно-технічній освіті – ринок праці.

Ігнорування молоддю, яка вступає до професійно-технічного навчального закладу вимог ринку праці, призводить до того, що 15 % випускників-хлопців та 25 % дівчат мають проблеми у працевлаштуванні.

Реагуючи на зазначені виклики, навчальні заклади ПТО області разом із департаментом освіти і науки облдержадміністрації намагалися при формуванні держзамовлення на цей рік максимально врахувати і попит ринку праці, і побажання молоді.

Організація навчально-виробничого процесу в новому навчальному році буде базуватись на запровадженні положень таких

документів: «Порядок ліцензування діяльності з надання освітніх послуг», затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 5 квітня 2014 року № 233, «Порядок проведення вхідного контролю знань, умінь та навичок для осіб, які приймаються на навчання за програмами перепідготовки або підвищення кваліфікації до професійно-технічного навчального закладу», Наказ Міністерства освіти і науки України від 29 травня 2014 року № 657, яким внесено зміни до Типових навчальних планів щодо збільшення обсягу годин на предмет «Захист Вітчизни».

Суспільно-політична ситуація в державі вимушує суттєво корегувати виховну та соціальну роботу. З цього приводу є чимало документів Міністерства освіти і науки України: наказів, рекомендацій, спрямованих на вдосконалення виховного процесу та індивідуальну роботу з учнями.

Новий навчальний рік є початком реалізації ухваленого у червні цього року Закону України «Про вищу освіту».

Визначити роль професійно-технічної освіти у формуванні робітничого потенціалу сучасної економіки держави зможуть лише Закони України «Про освіту» та «Про професійно-технічну освіту» в новій редакції.

Віктор ВАСИЛИНЕНКО, директор навчально-методичного центру професійно-технічної освіти у Дніпропетровській області, заслужений працівник освіти України

ПРОФТЕХОСВІТА ВІДКРИВАЄ ПРОСТІР ДЛЯ ВТІЛЕННЯ ТВОРЧИХ ІДЕЙ

Дніпропетровська область – регіон розвинутої промисловості та будівництва. У 34 професійно-технічних навчальних закладах (центри, училища, ліцеї), що готують фахівців за професіями будівельної галузі та виробництва, навчаються 16710 учнів і слухачів. Навчальні заклади готують робітничі кадри за 368 професіями, первинна професійна підготовка відбувається за 131 професією, з яких 69 % інтегровані.

закладів з провідними компаніями-виробниками у галузях.

На базі 7 ПТНЗ, що навчають за професіями будівельної галузі та промисловості, створено навчально-практичні центри (НПЦ), які є осередками не лише формування професіоналізму майбутнього робітника, а й розвитку його творчого потенціалу. Крім того, на базі навчально-практичних центрів підвищують фаховий рівень педагогічних працівників та виробничників, проводяться майстер-класи, семінари-практикуми, засідання методичних секцій.

Для підвищення фахового рівня педагогічних працівників на базі НПЦ проводяться майстер-класи із залученням підприємств – носіїв інноваційних виробничих технологій. Так, майстри виробничого навчання та викладачі спецпредметів ознайомилися з енергоощадними технологіями та

матеріалами «TM Re-Therm», облицювальними матеріалами «KERAMA MARAZZI», технологіями сучасного будівництва компанії «ЮДК «GAZ BETON», технологіями Українсько-Австрійського підприємства «FRONIUS» та іншими.

На базі НПЦ протягом минулого навчального року опанували інноваційні виробничі технології 1647 осіб, із них:

- учнів ПТНЗ області – 83,7 %;
- педагогічних працівників, в тому числі й з інших областей – 3,9 %;
- робітників підприємств – 1,6 %;
- осіб за направленнями обласного центру зайнятості – 7,4 %;
- осіб за індивідуальними замовленнями із числа дорослого населення – 3,4 %.

За засвоєними технологіями в НПЦ на підсумковому етапі

навчання учні (слухачі) виконують реальні (творчі) роботи: настінні панно з використанням будівельних матеріалів, розпис по стінах, художньо-декоративні вироби. На базі НПЦ проводиться Державна кваліфікаційна атестація.

Важливе значення має співпраця педагогічних працівників навчальних закладів із трудовими колективами підприємств, де учні проходять виробничу практику. Професійно-технічні навчальні заклади співпрацюють з 955 замовниками кадрів. Провідні підприємства регіону – ПАТ «Криворіжіндустрбуд», ПП «Теплобуд», ПАТ «Інтерпайп НТЗ», ПАТ «ДМК Д», ПАТ «Дніпроазот», ПАТ «Дніпровагонмаш», ДП ВО «ПМЗ» виконують дорадчу та консультативну функції з організації виробничого навчання та практики учнів.

Такі підходи профтехосвіти області, орієнтовані на європейський рівень професійної підготовки, забезпечують підготовку молодих фахівців, які готові до сучасних умов розвитку, формують той робітничий потенціал, який відповідає вимогам роботодавців галузі та процесам євроінтеграції України.

Тетяна БЕЗЦЕННА, методист НМЦ ПТО у Дніпропетровській області

НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ УКРАЇНОЗНАВСТВА, НАРОДОЗНАВСТВА І КРАЄЗНАВСТВА В СУЧАСНІЙ СИСТЕМІ ОСВІТИ

Збереженню національної самобутності, адекватній оцінці історичного минулого та реалій сьогодення, розумінню майбутніх перспектив нашої держави сприяють українознавчі дисципліни, а саме: українознавство, народознавство, краєзнавство, які мають поєднати належне місце у навчально-виховному процесі освітньої галузі, адже завдяки змістовно виваженим програмам і якісному викладанню цих предметів досвідченими педагогами області можна досягти суттєвих зрушень у реалізації концепції національного виховання.

5-й, завершальний етап (2014-2015 н. р.) обласної науково-методичної проблеми, над якою працюють педагоги Дніпропетровщини, – «Креативна освіта для розвитку інноваційної особистості», передбачає широкі можливості для оновлення системи освіти з урахуванням українських реалій.

Неможливо уявити гармонійний розвиток як особистості, так і громадянського суспільства без самопізнання і самоусвідомлення, яке починається з вивчення рідного краю – його історії, природних багатств, культурно-етнографічних коренів, побутових звичок і традицій тощо. У деяких загальноосвітніх і позашкільних навчально-виховних закладах області краєзнавство вивчається на уроках, факультативних і гурткових заняттях (найбільше – у школах Апостолівського району). Цілеспрямована робота з національно-патріотичного виховання традиційно проводиться на уроках українознавства та народознавства у багатьох школах Марганця, Павлограда, Софіївського і Томаківського районів. Українознавство і народознавство викладається переважно у початкових та середніх класах 30 шкіл Дніпропетровська. На жаль, протягом останніх років у жодному навчальному закладі Тернівки, Криворізького, Покровського і Юр'ївського районів ці предмети не викладаються.

У квітні і червні 2014 року для вчителів українознавства і народознавства, а також для керівників краєзнавчих гуртків у Дніпропетровському обласному інституті післядипломної педагогічної освіти проведені курси підвищення кваліфікації, які передбачають ознайомлення з новими тенденціями сучасного освітнього процесу, інноваційними творчими підходами до викладання українознавчих дисциплін, обмін кращим педагогічним досвідом. На курсах виступили лектори-науковці, письменники, мистецтвознавці. Проводиться плідна співпраця з бібліотеками і музеями міста.

Як і в минулі роки, у новому навчальному році викладання українознавства буде здійснюватися за програмами, рекомендованими Міністерством освіти і науки України (лист від 30.07.2008 № 1/П-3518): «Програма для загальноосвітніх навчальних закладів. Українознавство. 1-4 класи» (автори Кононенко П.П., Присяжна Т.М.), «Програма для загальноосвітніх навчальних закладів. Українознавство. 5-12 класи» (автори П.П. Кононенко, О.В. Семенюченко). Програми чітко визначають мету і головні завдання інтегрованого курсу українознавства, окреслюють шляхи і методи оволодіння навчальним матеріалом, а також критерії оцінювання знань і умінь школярів. Для кожного класу в програмі зазначена загальна

Сучасні суспільно-політичні виклики, що стоять перед Україною, спонукають вітчизняну освіту шукати нові підходи до оновлення її змісту і завдань, серед яких першорядним є формування національної свідомості гідних громадян, здатних до глибинного бачення цілісного образу своєї держави і себе в ній як неподільних чинників буття, осмислення самоідентифікації з народом, котрий прямує шляхом розбудови і самоутвердження у глобалізованому світовому просторі.

кількість годин (усього 35 годин, 1 година на тиждень), години на вивчення кожного з тематичних блоків, уроки тематичного оцінювання та узагальнення навчальних досягнень учнів. Кількість годин, запропонована на вивчення кожної теми, є орієнтовною, вчитель може її змінювати у межах 35 річних годин. Резервний час він може використовувати на свій розсуд.

Вивчення побуту, звичаїв, етнокультури українців передбачає Програма українського народознавства за ред. С.П. Павлюка, рекомендована Міністерством освіти і науки України (лист від 06.08.1998 № 1/11-1954). Авторські програми краєзнавчого спрямування, укладені педагогами області, часто потребують удосконалення і належного оформлення.

Українознавство, народознавство, краєзнавство як особливі шкільні навчально-виховні предмети передбачають певні особливості організації навчально-виховного процесу, використання інтерактивних методів і прийомів, виконання творчих пізнавальних завдань, аналіз художніх текстів, пошуки цікавих фактів про буття українського народу від найдавніших часів до сьогодення.

Учні шкіл Дніпропетровщини традиційно беруть участь у Міжнародному конкурсі з українознавства, Всеукраїнській українознавчій грі «Соняшник», Всеукраїнському фестивалі «Сонячні пелюстки» (інформація про результати цієї участі надіслана у відділі освіти області).

Наприкінці вересня 2013 н. р. були підбиті підсумки обласного конкурсу, який проводився з 1 травня по 15 вересня 2013 року у двох номінаціях: фотоконкурс «Мальовничий ріднокрай» і конкурс поезії «Мій рідний край – куточок України». Згідно з наказом інституту післядипломної педагогічної освіти «Про підсумки проведення обласного учнівського конкурсу «Дивосвіт рідного краю» від 06.11.2013 № 128 його переможці були нагороджені грамотами, кращі вірші юних поетів надруковані в освітянській газеті «Джерело», а фотороботи конкурсантів демонструвались на виставці в обласній молодіжній бібліотеці ім. М. Светлова.

4 березня 2014 року педагогічний колектив Ордо-Василівської СЗШ Софіївського району у співпраці з лабораторією українознавства і народознавства кафедри філософії освіти ДОППО на високому навчально-методично-

му рівні провів обласний семінар-практикум «Формування національної свідомості учнівської молоді засобами українознавства і краєзнавства», де гості семінару змогли ознайомитися із системою українознавчо-краєзнавчої роботи навчального закладу, унікальними експонатами шевченківського музею, побували на презентації книги директорки школи Антоніни Володимирівни Черничко – «Доля, пензлем мальована», де розповідається про багаторічну співпрацю педагогів школи з видатним майстром петриківського розпису – Федором Панком. Під час підготовки і проведення заходу плідно взаємодіяли районний відділ освіти і шкільний колектив.

Згідно з річним планом роботи ДОППО у жовтні 2014 року на базі Миського ліцею інформаційних технологій Дніпропетровська відбудеться обласний науково-практичний семінар «Використання комп'ютерних технологій при підготовці науково-дослідницьких робіт українознавчого змісту».

У процесі навчально-виховної роботи загальноосвітнім і позашкільним навчальним закладам слід звернути увагу на ювілейні дати, пов'язані з іменами видатних українських митців: Марії Заньковецької, Юрія Федьковича, Олександра Довженка, Павла Грабовського, Михайла Коцюбинського, Михайла Драї-Хмари, Василя Скуратівського, Остапа Вишні. Учні мають знати і шанувати наших співвітчизників, які зробили значний внесок у розвиток українського духовного світу.

Завдання вчителів українознавства, народознавства, краєзнавства – допомогти становленню громадян з гармонійно розвинутими емоціями, інтелектом, досвідом, волею, психікою, які розуміють хід історичного процесу; роблять об'єктивні висновки та оцінки історичних подій та осіб; осмислюють етапи розвитку української нації, держави, природи, мови, культури, ментальності; засвоюють історичні уроки, співвідносять з проблемами життя народу і своїм життям, та здатні робити правильний життєвий вибір.

Для реалізації мети і завдань навчальних програм з українознавства, народознавства і краєзнавства рекомендуємо використати джерела, перелік яких розміщено на сайті газети «Джерело».

Жанна КРИЖАНОВСЬКА,
завідувач лабораторії українознавства і народознавства кафедри філософії освіти

1 • 85 років тому (1929 р.) народився **Борислав Тимофійович Карпиш**, письменник-прозаїк.

4 • 80 років тому (1934 р.) став до ладу Криворізький металургійний завод. Тривалий час мав назву металургійний комбінат «Криворіжсталь». Нині – ВАТ «ArselorMittal Кривий Ріг».

8 • 100 років тому (1914 р.) у Катеринославі народився **Олександр Дмитрович Гай**, український актор театру і кіно, народний артист УРСР. Помер 14 листопада 2000 р. у Львові.

16 • 130 років тому (1884 р.) народився **Ісаак Прохорович Мазепа**, український громадський і політичний діяч. У 1915-1919 рр. проживав у Катеринославі, був земським діячем. Помер 18 березня 1952 в Аугсбурзі (Німеччина), на еміграції.

21 • 35 років тому (1979 р.) Рада Міністрів СРСР ухвалила постанову про організацію на базі факультету Київського інституту фізкультури Дніпропетровського інституту фізичної культури.

24 • 20 років тому (1994 р.) у сел. Лоцманська Кам'янка (в межах Дніпропетровська) в Будинку культури відкрито Музей лоцманів. Засновником і директором музею тривалий час був колишній лоцман Григорій Микитович Омельченко.

25 • 90 років тому (1924 р.) народився **Павло Архипович Загребельний**, відомий український письменник. Закінчив філологічний факультет Дніпропетровського університету, де навчався у 1946-1951 рр. У 1951-1954 рр. працював в газеті «Зоря», де дебютував своїми першими оповіданнями.

27 • 80 років тому (1934 р.) у Дніпропетровську вперше в СРСР здобуто важку воду.

31 • 225 років тому (1789 р.) народився **Андрій Якович Фабр**, державний і громадський діяч Півдня України, цивільний губернатор Катеринославської губернії у 1847-1857 рр. Помер 24 січня 1863 р.

Календар підготувала
Ярина ГОЛУБ, завідувачка
краєзнавчого відділу
обласної універсальної
наукової бібліотеки

САЙТ ОБЛАСНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ГАЗЕТИ «ДЖЕРЕЛО»: gdjerele.jimdo.com

ЗАСНОВНИК ОБЛАСНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ГАЗЕТИ «ДЖЕРЕЛО» — ДЕПАРТАМЕНТ ОСВІТИ І НАУКИ ОБЛАДЕРЖАДМІНІСТРАЦІЇ

<p>Редакційна колегія: В.М. ВАСИЛИНЕНКО, О.І. ДЕМЧИК, В.Г. ДОЛГОПОЛІЙ, С.Г. КРАМАРЕНКО, М.І. РОМАНЕНКО, В.Г. СЕРЕДНЯ</p> <p>Головний редактор З.В. МАРЧИШИНА Заступник редактора Є.А. ШУЛЬГА.</p> <p>Фотокори Г.Г. та А.Г. КРЮЧЕНКИ. Дизайн і верстка Н.О. АНТОНЕНКО</p>	<p>Газету надруковано в друкарні ПП «Ліра М», 49038, Дніпропетровськ, просп. Воронцова, 73, тел. (056) 721-92-60. Ціна договірна. Передплатний індекс 40620.</p>	<p>Свідоцтво про реєстрацію ДП № 66 від 13.12.1993. Формат А 3. Друк офсетний. Обсяг 1,2 ум. др. арк.</p>	<p>Адреса редакції: 49006, Дніпропетровськ, вул. Свердлова, 70, к. 216. Телефон/факс: 732-47-61, 732-48-48. E-mail: GDjerele@yandex.ua</p>
---	--	---	--